

Българин

БРОЙ 4 | 2023

ЦЕНА - 30 кč

Празникът на розата в Прага

Кристални глобуси за „Уроците на Блага“

Николай Урумов за ролите си в театъра и киното

Шахматистката Габриела Антова

Музеят на тайнствената „Ахинора“

Загадъчната смърт на Борис III

21 грама информация

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: balgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

Настоящият брой ни връща в слънчевите летни месеци. През тях животът сякаш изглежда по-лек и пълен с изкуство, което носи радост за словените ни от корона-вируси, инфлации и войни души.

Подробно отразяваме Осмото издание на големия фолклорен фестивал „На мегдана на другата България“. Тази година той се проведе в Прага и негов домакин беше Ансамбъл „Българи“ към сдружение „Заедно“.

Посещаваме и 15-ото издание на Пражкото квадринале, на което имаше българска перформанс-инсталация.

В София пред НДК се срещаме с двама известни чешки творци, взели участие на Литературния фестивал за деца и младежи. Отскачаме и до Казанлък, където на фестивала „Празник на розата“ беше открит уникален музей, посветен на една картина.

След това се прехвърляме в морската столица, за да се срещнем с известния български артист Николай Урумов по време на театралния фестивал „Варненско лято“.

Не подминаваме и Пловдив. В града на тепетата нашият дългогодишен сътрудник и член на редакционната колегия на списание „Българи“ Васил Самоковлиев получи наградата „Пловдив“ за художествен превод – за

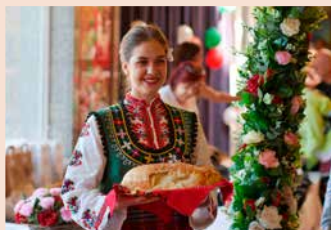
книгата „Vita Nuova“ на големия чешки писател Бохумил Храбал. Оттам се прехвърляме в Македония. Във Велес другият наш дългогодишен сътрудник – издателят Пламен Тотев, получи почетното „Рациново признание“.

И ето че дойде време за реномирания международен филмов фестивал в Карлови Вари, на който тази година триумфираше филмът „Уроците на Блага“ на нашия известен режисьор Стефан Командарев. Лентата спечели голямата награда „Кристален глобус“ и наградата на екуменическото жури, а изключителната Ели Скорчева получи „Кристален глобус“ за най-добра женска роля.

До Северна Америка пътуваме виртуално. Там, в университета в Сейнт Луис, учи нашата известна шахматистка Габриела Антова. Тя ни разкрива, че България е една от четирите държави, които имат световен шампион и за мъже, и за жени.

Но да се върнем към човешката душа. Според някои изследователи тя тежи само 21 грама. А с какво ли не я пълним или позволяваме да я пълнят различни манипулатори. Какво количество информационна помия може да понесе тя? Това зависи само от нас самите – доколко сме устойчиви на житейските уроци и доколко сме се поучили от уроците на историята.

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 11

Празник на розата в Прага / Учебната 2022/2023 година в БНУ „Възраждане“

Българска следа 12 - 13

Шахматното дарование Габриела Антова

Култура 14 - 23

Изключителен успех за „Уроците на Блага“ в Карлови Вари / Българският павилион на Пражкото квадринале / Васил Самоковлиев е носител на наградата „Пловдив“ за художествен превод / Николай Урумов: Детството никога не свършва / Музеят на тайнствената „Ахинора“ / „Рациново признание“ за Пламен Тотев

Размисли и страсти 24 - 25

21 грама информация

Годишнини 26 - 29

80 години от загадъчната смърт на цар Борис III / 200 години от рождението на българския възрожденец Найдено Геров

Българо-чешки връзки 30

Чешки творци зарадваха български деца

Слънчева храна 31

Накратко 32

Пътешествия 33

„Влюбен във вятъра“

На корицата: Ружа Йорданова от Ансамбъл „Българи“ на събора „На мегдана на другата България“ в Прага

Снимка: Велика Йорданова

Снимки на стр. 2: архив на сдружение „Възраждане“

Празникът на розата в Прага

Осмото издание на пътуващия събор „На мегдана на другата България“, създаден за българите, които живеят извън Родината си, се проведе на 3 и 4 юни 2023 г. в чешката столица. Името на тазгодишното издание беше „Празник на розата“, а темата – „Розобер в Долината на розите“. В представителния фестивал участваха 73 танцови и певчески фолклорни формации, както и индивидуални изпълнители от 15 държави. Главен организатор на пражкото издание е Ансамбъл „Българи“ с ръководител Тодор Ралев. Събитието се проведе под егидата на зам.-кмета на град Прага д-р Иржи Поспишил.

Голямото хоро в Прага. Обща снимка на участниците в събора „На мегдана на другата България“

Пътуващият събор „На мегдана на другата България“

Идеята за събора възниква през 2015 г. в Лион, Франция. Членовете на тамошния български танцов състав „От извора“ решават да направят един подарък на българите зад граница, като създадат пътуващ фолклорен фестивал. Основател и координатор на събора от самото му създаване до днес е Анита Екенова Рокенстрокли, която е и ръководител на лионския състав „От извора“. Бивша танцьорка в детски танцов състав „Южняче“ в Хасково и лингвистка по образование, тя вече 8 години е сърцето и душата на пътуващия събор.

„Често казваме, че фолклорните ни групи зад граница са нашата малка

България. Те са мястото, където се срещаме и черпим сили от нашите корени. Понеже фолклорният ни състав в началото беше малък, се роди идеята да организираме един голям събор, на който да участват онези българи, които като нас имат своите малки Българи в различни градове, да се хванем заедно за ръце и да съворим един голям събор за всички, които носят българската култура в сърцата си. Така възникна фестивалът „На мегдана на другата България“.

Идеята за събора не е само моя, а на целия ни състав. Искахме да съворим нещо голямо и весело, където да се събират много състави и заедно с това съборът да се превърне в тра-

диция. И тази традиция да не бъде на едно и също място, а да се разширява и обогатява. А най-добрият начин тази традиция да се разширява и обогатява е да се провежда на различни места и всяка година да се организира от различен състав. Затова решихме съборът да е пътуващ.

Може да се каже, че ДНК-то на нашия фестивал попива най-доброто от всяка група. Ние го основахме и го изпратихме да обиколи света и да носи радост на хората“, разказва Анита Екенова в репортаж за Чешката телевизия.

Първото издание на събора „На мегдана на другата България“ е през май 2015 г. в Лион, Франция. Темата,

Анита Екенова – основател и координатор на фестивала

Ансамбъл „Българи“ на откриването на Осмия събор

която тогава обединява 14-те участващи български фолклорни групи от 6 европейски държави, е „Гергьовденски игри“. Следващите издания са в Монпелие (Франция) – 2016 г., Гандия (Испания) – 2017 г., Милано (Италия) – 2018 г., Ла Нусия (Испания) – 2019 г., Верона (Италия) – 2020 г. и Копенхаген (Дания) – 2022 г. Поради пандемията от Ковид-19 фестивалът във Верона се провежда виртуално, а през 2021 г. не се провежда. Темите на различните издания са: „Гергьовденски игри“, „Пролетна закачка“, „На хорото в Гандия“, „Нашенските обичаи“, „Балканджийско веселие“, „Стройна се Калина вие“, „Имало едно време в България“. Темата на пражкото издание е „Розобер в Долината на розите“.

Талисманът на събора носи пламъка на българщината

Куклата Елена е талисманът на събора. Наречена е Елена, защото „Нашенци“ от Милано я пременят за първи път на 21 май 2018 г., когато е празникът на св. св. Константин и Елена. Първата ѝ носия е кюстендилска сая.

Куклата е орисана да дарява с късмет всички домакини, а те я обличат в нов традиционен български фолклорен костюм. Според нейните създатели в Елена гори пламъкът на българщината и тя го носи навсякъде, където отива.

Като талисман на събора Елена пътува от държава на държава заедно със знамето на събора, лента с ръчна бродерия за домакинство, играва кърпичка и носиите, с които вече е била нагиздена. Носиите ѝ се излагат на всеки фестивал. Колекцията включва кюстендилска сая, две тракийски, варненска и родопска носии. От юни тази година Елена притежава и специален албум, подарен ѝ от Ансамбъл „Българи“, който ще съхранява за идните поколения най-съществените моменти от съборите „На мегдана на другата България“.

За събора в Прага Елена беше пременена с тракийска носия, специално изработена от Снежанка Александрова.

Домакините на Осмия събор

Ансамбъл „Българи“ възниква в

Прага през 2003 г. към сдружение „Заедно“ с председател Севдалина Коваржова. Годици наред танцьорите му съхраняват и разпространяват българските фолклорни традиции извън границите на България. Дългогодишен ръководител на ансамбъла е Тодор Ралев, който създава хореографиите и води веднъж седмично курсове по български народни танци в Дома на националните малцинства в Прага. Ансамбъл „Българи“ се изявява на фолклорни фестивали в Чехия, България и други европейски страни. На събора „На мегдана на другата България“ участва от 2017 г.

„Розобер в Долината на розите“

Темата на тазгодишния събор беше „Розобер в Долината на розите“. Фестивалът в чешката столица започна с подгрываща хоротека още на 2 юни вечерта в Топ Хотел „Прага“, след което следваха два фестивални дни, изпълнени с български народни песни и танци.

На 3 юни сутринта беше официалното откриване на VIII-ия събор „На мегдана на другата България“ под звуците на тъпан. Включиха се и двама гайдари от Ансамбъл „Лев“ към Културна асоциация „Асен и Илия Пейкови“ – Рим и Колеферо, Италия. Домакините оповестиха началото на събора и изнесоха кратък рецитал, посветен на България.

С приветствени думи към всички участници се обърна Н.Пр. Данчо Мичев – посланик на България в Чешката република. „Най-хубавото на този фестивал е, че той се гради на вашия личен ентузиазъм. Аз вярвам, че един ден вие и вашите деца ще се върнете

Танцьорите на Фолклорен ансамбъл „Китка“

Розобер с най-многобройния състав на събора в Прага – Клубът за български хора и танци „Нестинари“ от Берлин

в България и заедно ще направим Република България едно много хубаво място за живеене“. Посланик Мичев прочете и поздравителен адрес от вицепрезидента Илияна Йотова, адресиран до Тодор Ралев, ръководител на Ансамбъл „Българи“.

По традиция групата домакин се извява първа на събора. Хореографската композиция на Ансамбъл „Българи“ „Празник в Долината на розите“ беше посветена изцяло на темата на фестивала. След „Българи“ на сцената танцуваха миналогодишните домакини от „БГ Фолк Ритми“ от Копенхаген и Малмьо. Те представиха хореографията „Гюл се рони“. Следваха още много поетични танцови хореографии, свързани с основната тема: „Розобер“ („Тракия“, Майнц), „В сърцето на розата“ („От извора“, Лион), „В розовата градина“ („Китка“, Лондон), „Рози и веселие от Тракия“ (ФГ „Нашенци“, Милано), „Моми на розобер“ („Чемшир“, Арма), „Тракийско веселие в Долината на розите“ („Дунав“, Дюселдорф), „Веселие по време на розобер“ („Жар“, Лондон), „Приказан розобер“ („Дилмана“, Копенхаген), „Задявки по време на розобер“ („Балкан Данс“, Щутгарт). Сред главните действащи лица бяха розоберачки с кошници, пълни с рози, Царица Роза, момиче розичка, което разцъфтява на изпълнената с розов цвят сцена, герои от традиционните карнавални шествия, които се провеждат по време на розобера в България, и много други.

Освен танци, имаше солови и хорови изпълнения, извяваха се и сборни формации от Великобрита-

ния, Испания, Дания и Швеция. Някои от съставите за първи път танцуваха на голяма сцена, други са участвали във всички издания на фестивала и вече се чувстват като роднини.

Ансамбъл „Лазарка“ от Мюнхен е един от танцовите състави с най-големи традиции. „Лазарка“ е основан през 1991 г. от хореографа Белчо Станев. Той участва още в първото издание на събора, проведено се в Лион.

Фолклорен ансамбъл „Китка“ към сдружение „Български ритми“ във Виена се представи с две формации – с женския си народен хор и с танцовия си състав. Хорът с диригент Нина Василева-Занешев получи през юли сребърен медал на Международния хоров фестивал на мира във Виена и взе участие в галаконцерта в Златната зала на Музикферайн.

Фолклорната формация „Булгапея“ от Брюксел с диригент Надежда Николова впечатли публиката с акапелните си изпълнения на народни песни. Сред певческите формации изпъкна и

Народен хор „Българска роза“ от Мюнхен, в който пее и една германка.

Чак от Северна Америка пристигна Константин Маринов, основател на фестивала „Верей“ в Чикаго, САЩ. Той се включи в представянето на клуба за български народни танци „Чемшир“ от Северна Ирландия, създаден от Пламена Чемширова.

Първият танцов маратон на събора продължи над 10 часа. На сцената се извява по-голяма част от съставите. Те изпълниха залата с красотата на българския фолклор, с пъстротата и богатството на нашите носии от всички фолклорни области.

Много полезен за всички участници беше откритият урок с гостуващите хореографи проф. д-р Антон Андонов, Севдалина Атанасова, доц. Георги Гаров и Диляна Курдова.

Организаторите бяха осигурили жива музика и танци с група Лосо. Вечерта завърши с две хоротеки – с народната певица Румяна Филкова и с DJ Dimmy.

Най-голямото хоро в Прага

На 4 юни сутринта се игра Голямото хоро в центъра на Златна Прага. Според организаторите в него са участвали 3000 души и затова може да се каже, че е най-голямото българско хоро, изиграно някога в чешката столица. Танцьори и певци, облечени в пъстри носии от различни български фолклорни области, люлеещи се знамена и море от хванати ръка за ръка българи заля Вацлавския площад, който затрептя с честотата на българските хороводни песни. Мобилни телефони, фотоапарати и камери запечатваха вдъхновените лица на хваналите се на хорото танцьори, на малките деца и на случайните минавачи.

„Чилновските баби“ паят нашите изворни песни

След голямото хоро следваше и традиционната панорамна снимка, а после всички участници се прехвърлиха в залата на Топ Хотел „Прага“, където над 3 часа продължи вторият фолклорен маратон на българските състави. Той беше открит от Ансамбъл „Българи“ с хореографията „Тракийска китка“.

Носии от различни фолклорни области, изработени от „Българска шевица“ в град Добрич с дизайнер Магдалена Петрова, представиха на специално дефиле танцьорите от лионския състав „От извора“.

Специалните гости

Скъпи гости на Осмия събор бяха хореографите проф. д-р Антон Андонов, Севдалина Атанасова, доц. Георги Гаров и Диляна Курдова, народната певица Румяна Филкова. Гост беше и художественият ръководител на Ансамбъл „Българе“, който поставя специално за събора хореографията на Фолклорна танцова формация „Приятели“ от Лондон.

Сред скъпите гости се открояваше групата за автентичен фолклор „Чилновските баби“ с ръководител Стефка Атанасова. Тя е създадена през 1986 г. към Народно читалище „Светлина 1927“ в село Чилнов, община Две могили, област Русе. „Чилновските баби“ са носители на златни и сребърни медали от различни събори и фестивали. В Прага те зарадваха публиката със своите ръчно изработени носии, с мощните си гласове и със завладяващия си хумор. „Пеем нашите изворни песни, за да запазим живи традициите. Как искаме да се завърнете в България!“, се обърна развълнувана една

На голямото хоро в Прага сежванаха над 3000 души

от тях към участниците. Възторжената публика ги изпрати с бурни аплодисменти.

Най-най-най на Осмия събор

Организаторите от Ансамбъл „Българи“ отправиха специални поздравления към най-възрастните участници в събора – 83-годишната Радка Радева от Асоциация „Българска роза“ в Малага, Испания и 86-годишната Рада Стайкова Шмид от Фолклорна група „Българска роза“, Кобленц, Германия.

„Чилновските баби“ също бяха едни от най-възрастните участници. Но със своето изпълнение те показаха, че за запазване и съхраняване на нашия автентичен фолклор няма възрастови граници.

Най-многобройният състав, който танцува на Осмия събор, беше Клубът за български хора и танци „Нестинари“, Берлин, Германия, създаден през 2020 г. Негов художествен ръководител е хореографът Радослав Йорданов. Сцената на Топ Хотел „Прага“ се

разлюля от 60-те танцьори от берлинските „Нестинари“, а възторжената публика ги извика на бис.

Танцьорите от детско-юношеската фолклорна група „Малките приятели“ от Лондон с ръководител Таня Нешева, създадена през 2014 г., бяха най-малките участници в събора.

Най-много състави и изпълнители имаше от държави с големи български общности като Германия (20), Великобритания (15), Испания (12) и Италия (9). А от близката и не толкова голяма Австрия пристигнаха четири състава: три от Виена – Фолклорен ансамбъл „Китка“, „Пендари“, Трио „Настроение“, и „На хорото“ от Грац.

Изложбени щандове

На различни места в Топ Хотел „Прага“ бяха обособени малки изложбени пространства, на които бяха изложени носии на куклата Елена – талисман на събора, както и носии от различни фолклорни области, изработени от „Българска шевица“ в град Добрич. „Чилновските баби“, пазителки на народните традиции, бяха подредили ръчно избродирани пъстроцветни възглавници, а Десислава Христова представи свои илюстрации.

На отделен щанд беше изложена книгата на Диляна Курдова „Размисли върху българската женска носия“. За любителите на качествената козметика имаше щандове с козметични продукти с аромат на рози, български сувенири и аксесоари. Желаетелите можеха да си закупят тениски, специално изработени за събора. Беше експонирана и изложбата „Кукерски игри“, предоставена от Българския културен институт в Прага.

Хоро се вие, извива

Фолклорна формация „Булгаея“ от Брюксел

Участници във фестивала с удоволствие се снимаха пред специално украсена с рози стена за снимки в Топ Хотел „Прага“, както и в слънчевата мулятна градина.

Благотворителна инициатива „Старото читалище – отново място за култура и изкуство“

По време на фестивала всеки от участниците и гостите имаше възможност да се включи в благотворителната инициатива за ремонта на сградата на читалище „Св. св. Кирил и Методий – 1905“ в кв. „Чепино“, град Велинград. Ремонтът, започнал в средата на 80-те г. на миналия век, все още не е приключил поради липса на финансиране. Читалището е създадено преди 120 години, а сградата му е на 100 години. За да му вдъхнат отново живот и да го превърнат в място за култура и изкуство, велинградчани организират 3 благотворителни концерта сред неизмазаните стени на читалището, сподели по време на откриването на Осмия събор секретарят на читалището Иван Пещерски. Събраните по

време на фестивалните дни средства в размер на 3 600 лева бяха предадени лично на Иван Пещерски.

Награждаването

В края на втория фестивален ден организаторите и координаторите на всички фолклорни формации получиха на сцената грамоти и награди лично от главния организатор Тодор Ралев. Инж. Георги Георгиев – художествен ръководител на Ансамбъл „Пирин“ от Бърно каза, че сътрудничеството и приятелството между ансамблите „Пирин“ и „Българи“ трае дълги години. „Преди 20 години Тошо участва за първи път с нашия състав на бърненска сцена“, сподели той.

Освен хиляди благодарности за гостоприемството и перфектната организация, домакините получиха и много подаръци, донесени им от различни краища на Европа. Сред тях изпъкнаха детелината за щастие, статуетката със златни танцови обувки и надпис „Приятели завинаги“ от Константин Маринов от Чикаго, куклата Мария Роса, облечена с народна носия от Валенсия („На

мегдана“, Гандия), домашно сладко от рози, изработено от най-възрастната участничка в събора Роза Шмид („Българска роза“, Кобленц), ръчно изработена с естествени материали канатица („Фолклорна магия“ Лондон), уникални грънчарски изделия от танцьора грънчар Теодор Орлов („Нестинари“, Берлин), специално избродиран за Ансамбъл „Българи“ сувенир („Нашенци“, Милано) и много други.

Отзиви от участниците

Николай Стоянов, „БГ Фолк Ритми“, Копенхаген, Дания/Малмьо, Швеция, организатор на Седмия събор „На мегдана на другата България“: „Видяхме много чист фолклор на този фестивал. Продължавайте да го развивате по този начин. Силно се развълнувах, защото имаше и много деца на сцената. Нашата мисия е да разпространяваме българския фолклор в градовете и в държавите, в които се намираме, но най-сериозната ни мисия е да го предадем на децата си“.

Анита Екенова, „От извора“, Лион, Франция, главен координатор и организатор на събора: „Основната ни цел е да се събираме, да си помагаме, да сме приятели. Ние вече сме като едно голямо семейство. Нашето семейство е „На мегдана на другата България“.

Тодор Ралев, ръководител на Ансамбъл „Българи“: „Пожелавам ви тази енергия, която си предадохме едни на други, да остане много дълги години във вас. Мегданци, всички ние сме уникални“.

Много затрогващи бяха думите на холандката Естер Вилемс от „Зора“, Хага, която е създател и хореограф на няколко български танцови състава в

Гостите бяха посрещнати по стара българска традиция с хляб и сол

Тодор Ралев и Анита Екенова обявяват домакина на Деветия събор – танцов състав „България“ от Палма де Майорка

Нидерландия. Тя се обърна към участниците на чист български: „Вие сте един невероятен, силен народ. Всеки път, когато като холандка съм част от някакъв български фестивал в България или в Западна Европа, усещам, че искам да бъда българка“.

IX събор „На мегдана на другата България“ 2024

В края на двудневния фолклорен марафон Тодор Ралев – ръководител на Ансамбъл „Българи“, и Анита Екенова – основател и координатор на събора, обявиха следващия домакин – танцов състав „България“ от Палма де Майорка, Испания с художествен ръководител Станимир Милчев. IX-ият събор ще се проведе на 11 и 12 май 2024 г. в театър „Труи“, а неговата обединяваща тема ще бъде „Шарена черга“.

Думи на благодарност за екипа на Ансамбъл „Българи“

На финала Тодор Ралев се обърна поименно към всички членове на екипа си, допринесли за добрата организация на Осмия събор. Той благодари специално на Стела Краева за много добрата комуникация и организация на събитието и за това, че е направила всичко необходимо, за да може фестивалът да се проведе.

Тодор Ралев изказа благодарности и на Слав Пумпалов за интернет страницата на събора, на Кирил Недев – за логото и графичния дизайн, на Виолина Радева – за създаденото видео, на Таня Георгиева, осигурила цялата декорация и кошничките с рози, на Миглена Стаменова, която ръчно е надписала заедно с дъщеря си Габи писмата, адресирани до всич-

Ансамбъл „От извора“ от Лион на мегдана в Прага

ки участващи формации, на Снежанка Александрова, изработила носията на куклата Елена, на Ружа Йорданова – направила стената за снимки, на Илияна, Ружа, Деница, Петър, Марие, които съдействат за бързата организация на пристигащите групи. Ръководителят на Ансамбъл „Българи“ благодари и на водещата Гиргина Петкова.

По време на фестивала Марие Селингерова, Тодор Ралев и Анита Екенова взеха участие в 10-минутен репортаж за събора, заснет за предаването „Съседни“ на Чешката телевизия.

Последната вечер завърши с музика и хора, с размяна на контакти, с приятни разговори, с много снимки и нови приятелства.

И както казва Наска Ангелова – летописец на събора „На мегдана на другата България“, в Прага младостта и зрелостта си подадоха ръка и създадоха незабравимо усещане за заедност и приемственост, за красиви, одухотворени българи, достойни за

респект. „Първите са подали ръка, дали са посоката, проправили са най-трудния път на началото. Но всеки събор е едно ново начало. Съборите приличат на своите домакини и на градовете, в които се провеждат“. Всяко ново издание на събора съгражда и надгражда.

Пражкото издание ще се запомни с перфектната организация на домакините от Ансамбъл „Българи“, с голямото хоро на Вацлавския площад и разбира се – с многото нашенски емоции, музика и танци, вдъхновени от аромата на красивите български рози.

Колко любов към красивите ни песни и танци, към пъстрите ни и богати носии са скътали в сърцата си всички тези певци и танцьори! Колко неизчерпаема енергия и желание да съхранят българската култура и българските си корени и да ги предадат на децата си зад граница!

Много малки Българи се събраха в Прага от почти всички краища на Европа на Осмия събор „На мегдана на другата България“. Участниците ни обдариха със свидни късчета от Родина, които носят в сърцата си: с песни, танци, поетично слово; с носии, изпъстрени с шевици от всички краища на Родината ни, със звуците на гайди, тъпани и гъдулки, със зрителни ефекти в цветовете на българското знаме и красиви декорации. За зрителите и за участниците съборът беше празник на българския дух и култура и апотеоз на фолклорните ни традиции, които възкръсват като феникси навсякъде по света, където има българи.

За Осмия пътуващ събор „На мегдана на другата България“ разказа **Мария Захариева**

Български танцов клуб „БГ Фолк ритми“ от Копенхаген, Дания и Малмьо, Швеция на Вацлавския площад

Снимки: архив на събора „На мегдана на другата България“. Фотографи: Александър Анастасов, Кирил Недев, Велика Йорданова, Роберт Бедола, Пепе

Учебната 2022/2023 година в БНУ „Възраждане“

Великденска работилница

Мартенички, мартенички за големи и мънички

На училище с усмивка. И в неделя.

Вече много години всяка неделя сградата на Дома на националните малцинства в Прага се изпълва с глъч и смях. Учениците от БНУ „Възраждане“ отделят от свободното си време, за да се научат да четат и пишат на български език, да усвоят българската граматика, да се запознаят с историята и географията на България, да усетят красотата на българските традиции и обичаи. Щастливи сме, че някои от тях проговарят на български в нашето училище.

И през тази учебна година се създадоха много нови приятелства. Освен че учихме усърдно, се и забавлявахме – заедно играхме и танцувахме, заедно показахме най-доброто от себе си на училищните тържества, посветени на големите български празници.

Благодарим, мили родители!

За успеха на нашето училище заслуга имат и родителите и прародителите на нашите ученици. Те мотивират децата да учат български език, водят ги на училище от различни пражки райони, а тези, които живеят извън Прага, пътуват десетки километри, за да доведат децата и внучите си на неделните занятия. Много от тях помагат на учениците да се подготвят за нашите тържества, приготвят лакомства за празниците, украсяват залите, участват в нашите изложби, литературни срещи и работилници. Благодарим Ви от сърце!

Зад резултатите стои сплотен екип от квалифицирани учители

На сплотения педагогически екип дължим просъществуването на училището вече повече от две десетилетия. Нашите педагози са възпитаници на Софийския, Пловдивския, Шуменския и Великотърновския университет. Години наред учителките отделят от свободното си време всяка неделя, като някои преподават сутрин и следобед, за да може пламъкът на знанието и родолюбието да не угасва, макар и далеч от България.

„Ние вече сме грамотни“

Краят на учебната година в БНУ „Възраждане“ беше отбелязан, както повелява традицията в България, с дългоочакваните празнични моменти, свързани с раздаването на удостоверенията за завършен клас.

Учениците от начален курс получиха удостоверение за завършен клас на 11 юни, а учениците от среден курс – на 25 юни.

Нашите малки първокласници взеха участие в Празника на буквите. Те казаха стихче за всяка една от 30-те букви и с песен за буквите показаха, че знаят цялата азбука и вече са грамотни. За награда получиха първите си удостоверения и взеха за спомен първите си букварчета. Разбира се, празникът не подмина и второкласниците. Нетърпеливи да посрещнат лятната ваканция, те разказаха под формата на стихчета какво са научили за трудните части на речта във 2. клас, какво ги е затруднило и забавлявало през изминалата учебна година. Преди да получат удостоверенията за успешно завършен втори клас, те се включиха активно във

Празник на буквите

викторината и отговаряйки правилно на всички въпроси, демонстрираха своите познания по български език. Всеки второкласник получи и работна тетрадка, за да може и през лятото да си припомня наученото в клас.

Накрая всички посрещнаха лятото с веселата песничка „Здравей, ваканция“.

Време е за лято

Третокласниците играха на асоциации – всеки трябваше да напише на дъската първата дума, която му хрумне, когато чуе думичката „лято“. Така на дъската се появиха думи като „слънце“, „море“, „игра“, „почивка“, „радост“, които всички ние си пожелаваме през топлите летни дни. Всички с вълнение и нетърпение споделиха и какво ще правят през лятото, какви желаниа и очаквания имат. Имаше и теглене на късметчета, но не коледни, а летни, които предизвикаха усмивки на лицата на всички третокласници, а и на техните родители.

С много трепет, гордост, усмивки и снимки за спомен премина и раздаването на удостоверенията при по-големите ученици. Сред тях бяха и едни от първите ученици на БНУ „Възраждане“ – Марио Тоновски и Даниел Кралчев, завършили успешно осми клас в училището.

Учим заедно, но и се забавляваме

През учебната 2022/2023 г. учениците изучаваха български език, история и география на България. Те участваха в редица извънкласни занимания, включително и в ко-

Баба Марта с ученички от пети клас

ледните, мартенските и великденските работилници. През декември се срещнаха с писателя Боян Боев, който им прочете свои приказки, беседваха с журналиста и преводач Красимир Проданов. Учителката по история д-р Красимира Мархолева направи няколко презентации, свързани с Деня на народните будители, с гибелта на Васил Левски и с Деня на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност.

На голям интерес се радваше изложбата, посветена на 20-годишния юбилей на списание „Българи“ и на БНУ „Възраждане“, която беше експонирана през октомври и ноември 2022 г. в Дома на националните малцинства. На откриването ѝ учители, ученици и родители се запознаха с богатата история на българското неделно училище в Прага, основано от

сдружение „Възраждане“ през 2002 г. Многобройният снимков материал отразява една изключително важна част от дейността на училището – честването на национални (Деня на народните будители, 3 март, 24 май), фолклорни (Бабинден, Баба Марта) и християнски празници (Коледа и Великден), на извънкласни мероприятия – великденски, коледни и мартенски работилници, конкурси за изработване на мартеничка, екскурзии до чешки градове, замъци и археологически обекти, участие в международния конкурс „Будители и възрожденци“ (2021), инициран от сдружение „Възраждане“.

Някои ученици се включиха и в международния конкурс по случай Деня на народните будители, организиран от сдружение „Възраждане“ и посветен на 20-годишнината от издаването на първия брой на списание „Българи“ в Прага.

Една успешна и спокойна учебна година е зад гърба ни. Предстои ни следващата 2023/2024 учебна година, през която над 85 деца и ученици ще прекрачат прага на Дома на националните малцинства всяка неделя, за да учат български език, история и география на България, да пеят български песни и да играят български танци.

Да си пожелаем още много години, в които да имаме своето островче на българщината, на българския език, литература и култура в сърцето на Прага.

Всички получиха удостоверение за завършен клас

Екип на БНУ „Възраждане“

Снимки: архив на БНУ „Възраждане“

Шахматното дарование Габриела Антова: „Мечтая за олимпийска титла“

Родена в София, тя открива таланта си още на 6 години – и за това обаче ще стане дума в това интервю... Габриела, която сега е едва на 21 години, представя страната ни от най-ранна възраст на престижни състезания, турнири и първенства в цял свят. Досега е спечелила пет медала от европейски първенства – златен, сребърен и три бронзови, както и един бронзов от световно първенство.

Сред по-новите ѝ успехи е първото отборно място за Университета на Сейнт Луис, където учи в момента, на Панамериканските университетски игри. От 2023 г. е вече гросмайстор за жени. Но вместо да изброяваме, по-добре да разберем нещо повече за шаха, за любовта на Габриела към него, а и за самата нея.

Габриела играе шах от 6-годишна

Габриела, как открихте таланта си на шахматист? При децата с музикална дарба е ясно, но имаше ли при Вас някой, който първи забеляза, че тази игра Ви се удава?

Запознах се с играта много малка: моят дядо ми показа фигурите за първи път, когато бях на 6. Скоро след това реших да се запиша на уроци в училище и ми хареса. Искаше ми се да се изиявя, а другите спортове не ми се удаваха много. Треньорът видя потенциал в мен и аз започнах да играя турнири. Постигах успехи на детските състезания, което подсказваше, че имам известна дарба за играта. Първият златен медал ми донесе куп положителни емоции и ме мотивира да отделям още повече време на шахмата.

Кое е най-важното, за да стане човек шахматист – обща интелигентност ли се изисква, или пък талант в областта на математиката?

Шахматът обединява много и различни хора – сред тях се срещат, раз-

бира се, и любители на математиката. Не бих казала, че това е необходимо условие. В днешно време, за да бъде човек професионален шахматист, е нужно той или тя да избере този професионален път отрано и да направи играта свой приоритет. От друга страна, смятам, че всеки може да постигне едно добро ниво с тренировки и положени усилия. Най-важното изискване, за да напредне човек, е любопитство и любов към шахмата.

Бяха времена, когато по националната ни телевизия коментираха партиите на водещите шахматисти в света... Какъв е имиджът на играта сега и съответно – кои са големите имена, големите герои?

За съжаление, шахматът не е толкова популярен като спорт и сравнително рядко получава медийно внимание. Хубавите новини са, че в последните 2-3 години има бум на играта онлайн и много повече хора

играят и гледат шахмат.

Доста шахматисти отвориха и собствени канали в различни платформи като *YouTube* и *Twitch*, където обсъждат партии от настоящи турнири и споделят знанията си с широката публика. Милиони следят партиите на гросмайстор Магнус Карлсен и гросмайстор Хикару Накамура (те са първи и втори в световната ранглиста) и коментират всеки техен ход.

Новата вълна млади таланти супергросмайстори, сред които Алиреза Фируджа, Д. Гукеш, Нодирбек Абдусаторов, Рамешбабу Прагнананда, също имат своите верни фенове. В женския шахмат в момента на върха са гросмайстор Джу Уенджун, гросмайстор Александра Горячкина и гросмайстор Хъмпи Конеру.

България сякаш има самочувствие в областта на шаха. С кои постижения може да се гордеем и какво ни липсва още?

От тази година Габриела е и гросмайстор за жени

България е страна с традиции в шахмата и като такава, има много с какво да се гордее. Ние сме една от четирите държави (заедно с Русия, Украйна и Китай), които имат световен шампион и за мъже (Веселин Топалов), и за жени (Антоанета Стефанова). Това обаче не изчерпва всичките ни постижения: имаме и световни, и европейски отличия както в детско-юношеския шахмат, така и при ветераните. Завоювали сме и медали от шахматната олимпиада, провеждаща се на всеки две години. Едно от малкото неща, които ни убягват, е олимпийска титла: моя мечта е да постигна този успех с националния ни отбор за жени.

Учите в САЩ – защо избрахте образование там? И как гледат американците на таланта Ви?

В САЩ има няколко университета с шахматни програми и те предлагат пълна стипендия за млади таланти. След като завърших Първа английска езикова гимназия през 2020 г., реших, че най-добрият ход за мен би бил да продължа шахматната си кариера и образование в един от тях. Избрах университета на Сейнт Луис (*Saint Louis University*), където имам невероятни съотборници и контакт с едни от най-добрите треньори в света. Значим фактор беше и фактът, че Сейнт Луис е столицата на шахмата в САЩ и там се провеждат част от най-престижните състезания през годината. За мое щастие, съм имала възможността да присъствам на част от тях и да се запозная със световния елит в моя спорт.

Кой свой успех цените най-много? И докъде водят мечтите на Габриела?

Всеки успех ме мотивира да продължавам напред и да ставам по-добра. Тази година (2023) покрих последната си норма и станах гротмайстор за жени (WGM), което е едно от най-значимите ми постижения и има специално място в сърцето ми. Въпреки това, в спорта постоянно трябва да се доказваш и да мислиш за следващото състезание. Най-важният успех винаги е следващият. Не искам да си поставям граници, единствената ми цел е да се развивам.

Сега Габриела учи в столицата на шахмата в САЩ – Сейнт Луис

Много се говори напоследък за изкуствен интелект, а шахматисти спорят с компютри вече десетки години. Какво е по-различно – хладният ум на машината предвидим ли е?

В края на 90-те години на 20. век се провеждат редица мачове между хора и компютри, най-известният от които е между световния шампион Гари Каспаров и Дийп Блу. След историческата победа на машината става ясно, че хората не могат повече да се съревновават успешно с шахматните програми (енджини). Основната разлика между човека и програмата е начинът на мислене: хората използват стратегически принципи и кратък разчет при избор на ход, докато енджините разчитат на груба изчислителна сила. Естествено, оттогава насам компютрите са се развили изключително и новите все по-мощни процесори са направили шахматните програми много по-силни. Затова вместо да се състезаваме с тях, сме превърнали енджините в наш неизменен съюзник при изучаването на играта.

Има ли всъщност емоции в шаха? Свикнали сме на велики спортни драми по стадиони и в зали, а партия шах сякаш е борба между два ума и нищо повече...

Шахматът е битка между два различни характера, спорт е, и винаги трябва да има победител. По време на партията има огромно напрежение, и макар играчите да изглеждат спокой-

ни, вътрешно бушуват от емоции.

От зрителска гледна точка, човек трябва да има определени (минимални) познания, за да следи какво се случва на дъската и да му е интересно. Полагат се огромни усилия играта да е по-достъпна и разбираема за широката публика – все повече турнири могат да се гледат онлайн с анализ и коментар. Бих казала, че най-интересно е да се гледа, когато и двамата играчи останат с малко време, тогава има най-много драма.

Решавали ли сте някога спор по някаква житейска тема с помощта на партия шах – вместо с канадска борба например? И какъв беше резултатът?

Шахматът ми е дал много запознанства и е отворил пътя ми към различни възможности, но не ми е помагал да разреши спор. Някои познати, играещи за удоволствие, са ме предизвиквали с „ако ме биеш, аз черпя“ и толкова. Такива предложения намирам за забавни, но не особено сериозни. Обичам да играя с приятелите си за удоволствие, не за да решавам спорове.

И накрая, белите или черните?

С белите се играе по-лесно, защото започват първи и имат допълнителен ход.

От сърце благодарим за отделното време!

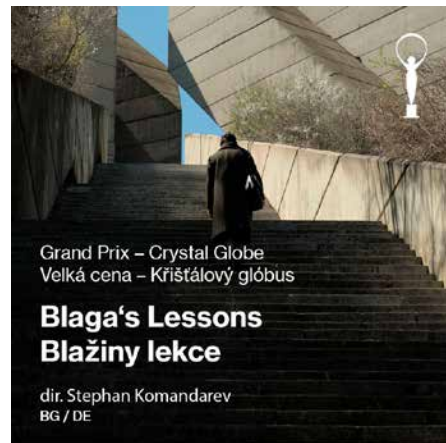
Интервю на **Красимир Проданов**

Изключителен успех за „Уроците на Блага“ на Стефан Командарев в Карлови Вари

Филмът спечели три награди на тазгодишния 57. международен филмов фестивал

Режисьорът Стефан Командарев получи голямата награда „Кристален глобус“ на 57-ия международен филмов фестивал в Карлови Вари

Grand Prix – Crystal Globe
Velká cena – Křišťálový glóbus

Blaga's Lessons
Blážiny lekce

dir. Stephan Komandarev
BG / DE

наградата на екуменическото жури, която се присъжда за пресъздаването на социалните, политическите, етичните и духовните ценности в духа на хуманизма и християнските добродетели. Тази награда през 2022 г. спечели също български филм – „Една провинциална болница“. През 2019 г. голямата награда „Кристален глобус“ спечели друг българския филм – „Бащата“ на режисьорите Кристина Грозева и Петър Вълчанов.

„Уроците на Блага“ е копродукция на България и Германия. Филмът е заснет в Шумен и отчасти в Русе. Световната му премиера се състоя в Карлови Вари. Българската му премиера ще бъде през септември на Фестивала на българския филм „Златна роза“ във Варна, а през ноември той ще бъде представен и на „Киномания“ в София.

„Уроците на Блага“ третира болезнената тема за телефонните измами. След като става жертва на телефонни измамници, пенсионираната учителка Блага изгубва всичките си спестявания и това постепенно разклаща моралните ѝ устои. Във филма участват още Стефан Денолюбов, Асен Блатечки, Иван Бърнев, Ирини Жамбонас, Розалия Абгарян, Ивайло Христов и Герасим Георгиев – Геро. Интересен и неочакван е финалът на филма – в него се поставят въпроси, вместо да се дават отговори.

Hollywood Reporter определя „Уроците на Блага“ като „разтърсваща драма“, а Variety – като „социален

Реномираният филмов фестивал в Карлови Вари, който още през 1956 г. получава най-престижната международна категория „А“ от Международната федерация на филмовите продуценти (FIAPF), се проведе тази година от 30 юни до 8 юли. На него филмът „Уроците на Блага“ на Стефан Командарев заслужено спечели голямата награда „Кристален глобус“ за най-добър филм.

След прожекцията в Карлови Вари филмът е възнаграден от зрителите с 10-минутен аплауз, а журито решава само за няколко минути, че той ще е победителят на 57-ия международен филмов фестивал.

Голямата награда „Кристален глобус“ беше връчена на известния български режисьор на специална церемония в хотел „Терминал“ на 8 юли от холивудската звезда Робин Райт и от чешкия артист и президент на фестивала Иржи Бартошка. Паричната премия е в размер на 25 000 щатски долара. Тя се разпределя поравно между режисьора и продуцента.

„В една сугестивна драма с бравурното актьорско изпълнение на Ели Скорчева в ролята на Блага режисьорът се фокусира върху генерацията на възрастните хора. Уязвима група, на която политиците толкова често обещават в речите си правото

на достойни старини, но реалността не би могла да бъде по-далеч от обещанията“ – това са част от оценките на журито за филма.

Главната роля на пенсионираната учителка по български език и литература Блага е блестящо претворена от Ели Скорчева, която получи „Кристален глобус“ за най-добра женска роля. С ролята на Блага известната артистка се завръща триумфално след 30-годишно отсъствие от българското кино. Лентата спечели и

Ели Скорчева спечели „Кристален глобус“ за най-добра женска роля

трилър“.

По време на награждаването Стефан Командарев се обърна към публиката и журито с думите: „Благодаря ви много, Карлови Вари. Благодаря за поканата, за страхотната световна премиера. Посвещавам тази награда на поколението на родителите си. Това поколение е главният герой на филма ни, защото то се оказва голямата жертва на прехода към демокрация в България и Източна Европа“.

В основната конкурсна програма на тазгодишното издание на фестивала участваха общо 11 филма, сред които и „Гражданинът светец“, копродукция на Грузия, Франция и България с режисьор Тинатин Каджришвили. Специалната награда на журито и парична премия от 15 000 евро спечели иранско-германската копродукция на Бехруз Карамизаде „Празни гнезда“. Бабак Джалали бе отличен с приза за най-добър режисьор за „Фремонт“, а Херберт Нордрум спечели наградата за най-добър актьор за ролята си в „Хипнозата“ на Ернст де Геер. Наградите на президента на фестивала Иржи Бартошка получиха две артистки, които са тясно свързани с филмо-

вата история – американката Робин Райт и чехкинята Даниела Коларжова. В съпътстващия конкурс Proxima голямата награда и 15 000 долара спечели филмът „Раждане“ на южнокореяца Ю Жи-Йонг, а специалната награда на журито на стойност 10 000

долара – „Гурас“ (Индия – Непал) с режисьор Саурав Рай.

58-то издание на Международния филмов фестивал в Карлови Вари ще се проведе от 28 юни до 6 юли 2024 г.

Мария Захариева

Българската делегация на Международния фестивал в Карлови Вари

Стефан Командарев е български режисьор, продуцент и сценарист, роден през 1966 г. в София. Завършва Френската езикова гимназия „Ламартин“, Медицинския университет в София (1993), кинорежисура в Нов български университет (1999) и филмово продуцентство в EAVE. Автор е на игрални и документални филми: „От признавателните потомци“ (2016), „Съдилището“ (2014), „Градът на жените баданте“ (2009), „Светът е голям и спасение дебне отвсякъде“ (2008) – избран в селекцията на „Оскар“ в категория „Чуждоезичен филм“; „Азбука на надеждата“ (2003), „Пансион за кучета“ (1999). Филмът му „Посоки“ е избран в официалната селекция „Особен поглед“ на кинофестивала в Кан 2017. Член е на Европейската филмова академия.

Ели Скорчева е българска филмова, телевизионна и театрална актриса. Родена е през 1954 г. в Пловдив. Завършва Техникум по строителство и архитектура, ВИТИЗ „Кръстьо Сарафов“ и мениджмънт и маркетинг на застрахователния бизнес. Сред най-известните ѝ роли са Вероника в „Адаптация“ (1979) и Тони в „Ева на третия етаж“ (1987). Известни филми с нейно участие са „Търновската царица“ (1980), „Ева на третия етаж“ (1987) и „Мадам Бовари от Сливен“ (1991). В началото на 90-те години прекратява почти напълно актьорската си кариера. Известно време работи в застрахователното дружество „БГ-план“ и в пловдивска строителна фирма. Завръща се в българското кино с ролята на Блага във филма „Уроците на Блага“.

Българският павилион на Пражкото квадринале

По време на участието в Пражкото квадринале българският екип изпълняваше три пъти дневно пърформанси

От 8 до 18 юни 2023 г. в град Прага се състоя 15-ото издание на Пражкото квадринале (PQ). На най-престижния световен форум за сценография и театрален дизайн България се представи с пърформанс-инсталацията „Късни находки от антропосцена“/ Late Antroposcene Findings. Комисар на българското участие бе Петя Боюкова – преподавател по история на костюма в катедра „Сценография“ в НХА, сценограф и костюмограф. Тя сформира екипа, който реализира пърформанс-инсталацията: Албена Баева – дигитален артист, Александър Митрев – актьор, Иванка Могилска – писател, Марий Росен – режисьор, Невена Георгиева – сценограф. Автор на логото и цветните герои за PQ Bulgaria – Late Antroposcene Findings е Александра Георгиева.

Тазгодишната тема на пражкото издание бе RARE – РЯДКО/ЦЕННО. Тя е свързана с търсенето и намирането на уникалното, рядкото и ценното. Пърформанс-инсталацията „Късни находки от антропосцена“ изследва ценността на сценографски обекти и тяхното приложение в ежедневието живот. Взети от театралния контекст, сценичните предмети могат да придобият друга стойност и функция, да заживеят нов живот по различни краища на света. Идеята е да се повдигне въпросът какво се случва с предметите, реквизита, сценичния декор и костюмите, след като вече излязат от употреба.

Изложените обекти са част от представления, създадени през последни-

те 6 години от държавни и общински театри, представления, направени на проектен принцип, и филмови продукции. Те представиха работата на 30 български сценографи и се радваха на изключителен интерес.

По време на участието в Пражкото квадринале екипът на България изпълняваше три пъти дневно пърформанси, като същевременно се представяше сценичен декор, реквизит, предмети и костюми, някои от които се продадоха на търг. Едни от най-желаните обекти за покупка бяха тениските от спектакъла по пиесата на Ходоровски „Паническа опера“, а завиден интерес спечелиха костюмът на госпожа Капулети (на сценографа Антония Попова) и на краля от „Малкия принц“ (на сценографа Анна Янакиева), както и бомбето на Чарли Чаплин, направено от Розина Макавеева за едноименния мюзикъл. Продаден бе и дървен калейдоскоп с компас на Михаела Михайлова, който публиката определи като магически love finder и беше наречен от новия си собственик любовотърсач.

„Идеята е предметите, продадени на търг, да заживеят нов живот, след като сценичният им живот от представянето е приключил“ – сподели Петя Боюкова. „Това са вещи, които рядко попадат в театрални музеи, където могат да спомогнат за проследяване на тенденциите в развитието на сценографията в различните исторически етапи, а по-често остават по скадове и килери.“

„Най-голям брой посещения имаше

гост от Америка, който гледа пърформанса 7 пъти, а за цялото ни участие изиграхме 33 пърформанса при напълно заети места“ – добавя Иванка Могилска. В края на всяко представление публиката получаваше чаша сценична напитка, направена по специална реквизиторска рецепта – черен чай и лайка.

Експозицията включи и видеоинтервюта със сценографите, които бяха на разположение всеки ден. На Пражкото квадринале със свои работи участваха 30 сценографи.

Студенти по специалност „Сценография“ от четири висши училища в България (НХА, НАТФИЗ, НБУ и ПУ) за поредна година представиха свои творби в Пражкото квадринале. Българският студентски павилион „Живи обекти“/ „Living things“ се състоеше от инсталация пърформанс с куратори Борис Далчев, Весела Статкова, Даниела Николчова, Михаела Добрева и Христина Дякова.

Съюзът на българските художници е участвал във всяко издание на Квадриналето на сценографията в Прага. Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Министерството на културата и Столична програма „Култура“ 2023 г. и с логистичната подкрепа на Българския културен институт в Прага.

Раиса Андонова-Щурм

Изложените обекти са част от представления, създадени през последните 6 години

Васил Самоковлиев е носител на наградата „Пловдив“ за художествен превод

Сътрудникът на списание „Българи“ Васил Самоковлиев бе удостоен с наградата на тържествена церемония в Драматичен театър „Н. О. Масалитинов“ – Пловдив на 23 май. Той стана носител на престижния приз за трети пореден път. През 1995 г. Васил Самоковлиев получава наградата за превода си на „Капризно лято“ на Владислав Ванчура. През 2012 г. е отличен за превода си на „Обслужвал съм английския крал“ и „Уроци по танци за възрастни и напреднали“ на Бохумил Храбал, а през 2023 г. – за художествения превод от чешки език на книгата „Vita Nuova“ от Бохумил Храбал (бел. ред.).

Васил Самоковлиев получи наградата „Пловдив“ 2023 за художествен превод на тържествена церемония на 23 май в Драматичния театър в Пловдив

Абе, Василе, как можа така блестящо да преведеш Храбаловия „Vita Nuova“?

Сигурно си се кикотил, докато си превеждал. Всичките ти зевзекльци, безкрайни номера и истории – сякаш книгата е написана от самия теб – играещия човек. Ти си играещият си с езика преводач, раблезиански герой, който изтъква живота си, както се тъче най-фино платно.

Този Храбал е истински дявол – прави си с езика каквото си иска – и си играе с нас, както си играят невинните пакостници – пълни с изненади и с торба лъжи, на които не можеш да не повярваш. Това несекващо, неспирно течение на живота, пълнокръвните потоци от смях и алкохол и вечното преиграно чувство на неуспех и загуба.

Този „Нов живот“ (още съм в началото) е още по-блестящ в езиковата игра, в играта на живот, в несекващото жизнелюбие и развнтено въображение, творение на един свободен дух, освободил духа си от всякакви задръжки и излял историята си като несекващо празнуване.

Истински пир на сетивата и душата е тази му книга, която го изравнява със световните майстори на хумора – Чапеквата и Хашековата традиция са блестящо продължени в тази му трилогия – един истински органон концерт, един бароков, пикаресков роман, роман на приключенията, романът на един живот, разказан на един дъх, в едно несекващо изречение – празник безкрай.

Докато четях, се опитвах да си те представя как превеждаш – с чаша бира или вино до теб и несекваща радост

от допира до езика на този велик майстор, който не се страхува да се разголи докрай и да ни вдъхне надежда, че животът е прекрасен и си струва усилието да се опиташ да преминеш през него с усмивка... Леко нагарчаща...

Четях и се тресях от смях, и те благославях, и ти благодарях за празника...

Едва ли Храбал се е надявал на толкова добър преводач – такъв, който познава Прага като пръстите на ръката си и който така добре да разбира езика на Прага и Бърно, и езика на кръчмите и бирите в тях, толкова сроден нему дух, бохем и наслаждаващ се на живота и всеки миг човек като Васил Самоковлиев. Цялото раблезианско великопение се е изляло сякаш от неговата трилогия, в която главен герой е самият автор, видян през погледа на жена си, с всичките му прелестни качества и недостатъци. Това е не само една поема за Прага, Бърно и Чехия, но и апотеоз на живота въпреки всичко, на това несекващо жизнелюбие и твърдост на характера, който устоява на всички превратности на съдбата. Радостта от самото съществуване, от безкрайното течение на битието, пълно с изненади, радости и скърби. Но над всичко побеждава невероятната ирония, скепсисът и хуморът на автора, който гледа на себе си и околния свят с разбираща и опрощаваща усмивка, един пълнокръвен, пълен с невероятни обрати и изненади свят, в който човекът търси своето място и мечтае за времето, в което ще стои в някоя от пражките кръчми и ще се радва на слънцето...

Тази всеобемаща и разбираща обич сродява двамата – автор и преводач – и сякаш този роман е написан от преводача – така дълбоко е влязъл в тъканта на езика на автора и го е предал максимално близко до оригинала. И през цялото време се е наслаждавал, докато е превеждал, преживял е всичко онова, за което разказва авторът, и го е претворил на български по майсторски начин, с всичките нюанси, реалии на чешкото и чешкия език, познати му от дългото пребиваване в Чехия. Без това дълбоко проникване в Чехия, Прага, Бърно, без попитата чешка култура, без познаването на славната традиция на Хашек и Чапек, без вкусното „ходене по кръчмите“ и знаковите места не би могло да има успех в превода. Езикът на Храбал тук е максимално изчистен и близък до говора на различните слоеве в романа. Книгата е невероятен пътеводител из пражките кръчми и забележителности – места, в които авторът е намирал вдъхновение. Също като Хашек и неговия Швейк...

Благодаря ти, пане Василе, за празника!

Емил Басад

Детството никога не свършва

Николай Урумов е роден в Каварна на 6 юни 1963 г. Израства в Българево, възпитаник е на гимназията в Балчик. През 1990 г. завършва ВИТИЗ „Кръстьо Сарафов“ със специалност „Актьорско майсторство“ в класа на проф. Николай Люцканов. Специализира режисура за драматичен театър при проф. Здравко Митков в НАТФИЗ.

Актьор е от трупата на Народния театър „Иван Вазов“. Работи и в Драматичен театър „София“, Сатиричен театър „Алеко Константинов“ и Младежки театър „Николай Бинев“. Играе и поставя като режисьор спектакли на сцените на много театри в страната. Театралните му роли са повече от 90, също толкова са и филмовите продукции, в които е участвал. Наградите му са цяла страница. Шейсетата си годишнина отпразнува във Варна, по време на Театралния фестивал, където пристигна, за да участва в „Юн Габриел Боркман“ на Хенрик Ибсен в ролята на норвежкия banker – постановка на Варненския театър. Срегнахме се няколко дни по-късно, когато той пристигна с Ловешкия театър да представи пиесата „Службогонци“ от Иван Вазов, в която участва и е неин режисьор.

Николай Урумов

Здравейте, г-н Урумов, и поздравления за ролята на Юл Боркман в едноименната пиеса на Ибсен! Как открихте очарованието на стендъп комедията? Как е на български тази дума?

Може би уан мен шоу, но пак е някаква чуждица. Не знам. Това не е български патент, ние нямаме традиции в стендъп комедията. Тя е тръгнала от Щатите, от англоезичния свят. В Германия например на този тип спектакли им казват „кабаре“. Ние имахме такива забавни програми, когато големите наши артисти играеха по радиото или тръгваха после по летните естради и сцени, за да играят. Спомням си като дете как съм слушал „Къдрава антена“, „Дядовата ръкавичка“, „Зигзаг“, „Златният кос“ и после тези спектакли се играеха по естрадите из цялата страна.

Това ли Ви вдъхнови да откриете за себе си стендъп комедията?

Първият ми такъв спектакъл е „За секса, политиката и други просташки неща“ от Митко Динев. Текстът беше написан специално за Тодор Колев, но точно тогава той се разболя и за мен беше чест, че големият актьор ме е посочил като актьора, който би могъл да изиграе този текст. А преди това Митко Динев е писал „Назад към културата“ и Тодор Колев е играл по този текст. Аз нямаше как да трупам опит, работейки по този материал, и трябваше да гледам в YouTube какво правят американците. И за мен беше чест, че на премиерата присъстваха най-добрите в тази област.

Казвате, че моноспектакъл се прави, когато имаш кауза, която

отстояваш. Каква може да бъде тя?

Всякаква. Всеки има своя си кауза. А моята не е една. Трябва да има хора с каузи. Това говори за гражданско общество, за обществено ангажирани хора.

Как решихте, че актьорството е Вашето призвание?

Още като дете, когато започваш да забавляваш по-големите или своите връстници, усещаш, че ти се радват. В основата на актьорството е играта, превъплъщението в различни образи, герои, като че ли детството никога не свършва. Всички деца имитират майките си, лелите, дядовците и родителите изпадат в умиление, като ги гледат. При мен тази игра може би е била по-заразителна – като неизличима зараза.

Театърът – магия или вълшебство – това ли е Вашият театър?

Да. За мен театърът е вълшебен и магичен и именно тази магична вълшебност по някакъв начин ме е омагьосала. И аз се чувствам добре в този свят, защото там се случват чудеса и там доброто винаги побеждава.

Коя професия за Вас е водеща – актьорската или режисьорската?

По принцип аз не съм спрял да играя и на мен актьорската природа ми е по-близка. А режисурата са някои мои упражнения, някои опити да споделя с колегите си и с публиката какво ме вълнува като човек. Аз не правя на всяка цена постановки, защото трябва поредното заглавие да излезе. Когато имам какво да споделя, тогава поставям пиеси. Моето основно занимание е актьорството, а не режисурата. Иначе актьорите сме само проводни-

ци на една режисьорска концепция. Колкото и да ни е мъчно, ние не сме автори на въпросната концепция.

Къде е по-вълнуващо за Вас – на снимачната площадка или на сцената?

На сцената е по-вълнуващо, защото всичко се случва на момента, на мига. Контактът с публиката е жив и ти усещаш пулса на зрителя. И е по-прединфарктно, докато се усетите със зрителя и докато заговорите на една честота. Когато вече стане това сцепление, изчезва стресът, онази трескавост, която зрителят не забелязва, но тя е вътре в нас. А иначе в киното трудното идва от това, че снимайки различни парчета, в главата ти изчезва този образ и проекцията му. Много нахъсани малки парченца в разбъркан ред. И как ти да подредиш този пъзел от емоции – това е сложността. Така че и двете имат своята трудност и сложност, но и двете носят удовлетворение.

Говорите за сценична треска след толкова дълъг творчески път, имате ли все още такова усещане?

Първите пет минути – винаги.

В рядко поставяната у нас Ибсенова пиеса „Юн Габриел Боркман“ на Вас е предоставена ролята на норвежкия banker Боркман. Образите в класическите пиеси имат общочовешки черти, но все пак героят Ви е норвежец. А Вие сте толкова органичен в тази роля, с верен усет за мяра, с познаване на норвежкия национален характер. Внесохте ли нещо типично за тяхната народопсихология?

Не съм се замислял и не съм го разглеждал така образа. За мен той е универсален, защото мечтите на хората не се делят по националности. Мечтата на Боркман да направи всички норвежци, всички граждани на тази страна най-богатите и най-щастливи хора на света – това може да бъде мечта и на един български banker или политик. Друг е въпросът доколко е реализуема тази мечта и доколко е абсурдна.

Според режисьора Пламен Марков Вие сполучливо предавате сложната структура на ролята и преминавате с лекота между

жанровете. Кое Ви затрудни в тази роля?

Това, което ме, не бих казал „затрудни“, а по-скоро какво трябваше да преодолявам – това са вътрешните битки на героя и другите битки, които той трябваше да води с всички останали персонажи. Няма нито един друг герой, с когото той да бъде в поносимо разбираем диалог. В същото време трябваше да не изглеждат по един и същи начин всички негови борби и битки. Трябваше да намеря подхода към всеки един от останалите, с които се среща моят герой, така че да бъде и многопластов, и различен, и с различно отношение. Това беше сложното и трудното, което трябваше да намерим заедно с режисьора.

Участвате в пиесата „Службогонци“ на Иван Вазов, на която сте и режисьор. Разкажете за работата си по нея.

Това е пиеса, която аз много харесвам. За втори път се докосвам до нея. Най-напред Пламен Панев я представи в Русенския театър, където аз играх ролята на Какавидов. Годици по-късно аз я поставих в Ловешкия театър, където също играя, но в друга роля – на Станчо Квасников. Пиесата ми е близка, харесвам Вазов. Много съм любопитен за характерите и образите, които той изгражда в различните си произведения. И Вазов, и Алеко, и Йовков, и Елин Пелин – големите наши писатели са и големи психолози, които правят дисекция на българските нрави и манталитет; те са много добри, като хирурзи – точни и верни. Затова техните произведения са вечни.

Макар да е бил само една година министър на просвещението, Вазов се е хванал за главата от тези службогонци и просители. В момента, в който приключва неговото министерстване, той сяда и пише тази пиеса. Всичко това намира отражение в нашия спектакъл. По някакъв начин съм се опитал да направя и мост към днешния ден, включвайки едно мое стихотворение, което ще прозвучи в самия край на представлението. Стремих се да има звученето на Вазов, за да не стои като кръпка.

Сред актьорите съществува опасението, че сериалите могат да ги вкарват в шаблонни роли, от които

по-късно не могат да се избавят. Вас безпокои ли Ви това?

Аз съм се снимал в къси сериали, бих ги нарекъл малко по-дълго разказана история. Сериалите, в които съм играл, са обикновено от четири до седем-осем серии. Това е пет до седем часа разказана история. Сериали, които са по шест сезона, може би те са опасните сериали, но от друга страна, те носят на актьорите слава, някакви средства, правят ги разпознаваеми, но това е техен избор. Аз в такива сериали съм отказвал участие, без значение какво ще ми струва това. Нямам необходимост от такива сериали. Може би за млади хора това е нужно, за да бъдат забелязани, за да се наложат. Но това време за мен мина.

Ако е филм или кратък сериал – да, но за да се ангажираш със сериал от няколко сезона, това означава, че ти трябва да бъдеш отдаден изцяло на тази работа и това е второто нещо, заради което отказвам. Това означава, че аз няма да мога да си върша работата в театъра, защото в тези сериали се снима по дванайсет до шестнайсет часа; снима се четири дни в седмицата, но не знаеш кои са те, защото не знаеш кога ще напише сценаристът някоя сцена, в която теб те има, затова не можеш да планираш нищо друго. Аз не бих могъл да го направя с моите ангажименти в театрите.

Наталия Бояджиева

Музеят на тайнствената „Ахинора“

Специален музей за картината на Иван Милев „Ахинора“ отвори врати в града на розите. Той се помещава в бившата къща на Емануил и Нина Станчеви, която е реставрирана от Община Казанлък специално с цел да приюти тази забележителна творба. Официалното откриване на музей „Ахинора“, който е филиал на Художествената галерия в Казанлък, беше на 24 май 2023 г.

Иван Милев. „Ахинора“. 1925 г.

Мястото за изложбена зала не е избрано случайно. Семейство Станчеви са познати на Иван Милев. Те помагат на често боледуващия художник да си набави лекарства и той в знак на благодарност им подарява своя картина. Къщата е общинска собственост от 1971 г., когато сем. Станчеви са принудени да я напуснат, за да се настани в нея общинската администрация.

Идеята домът им да се превърне в музей за една картина възниква през есента на 2021 г. Община Казанлък осъществява ремонтните дейности на къщата и пространството пред нея. Обособени са две експозиционни зали – едната е предназначена специално за картината „Ахинора“ и запознава посетителите с живота и творчеството на Иван Милев, а другата е за временни изложби.

„Аз съм Ахинора, съпруга на Аспаруха, царица на България“.

„Царица Ахинора“, Николай Райнов

Според изкуствоведа Димитър Аврамов Иван Милев черпи вдъхновение за картината „Ахинора“ от книгата „Видения из Древна България“ на Николай Райнов. През 1917 г. писателят художник публикува в списание „Отечество“ разказа си „Царица Ахинора“, а следващата

година го помества в книгата си „Видения из Древна България“, като рисува и първото изображение на Ахинора. Николай Райнов всъщност създава образа на жената на Аспарух и я нарича Ахинора.

Иван Милев е вдъхновен от разказа му и още като студент в Художествената академия в София рисува първата си картина с названието „Ахинора“ (1922 г.), която се намира в частна колекция.

Три години по-късно художникът се връща отново към образа и създава втора, но различна картина със заглавието „Ахинора“. На 25 октомври 1926 г. (само няколко месеца преди смъртта си) Милев дарява творбата си на Музея за старини и изкуства в Казанлък. Това е именно картината, която има вече свой музей в родния град на художника. Рисувана е върху картон с темперни бои и златен бронз и е с размери 86 x 66 см.

Поставена в една папка, тя потъва в забвение в продължение на повече от четири десетилетия. През 1969 г. е изложена за първи път в ретроспективната изложба, посветена на Иван Милев, в Историческия музей „Искра“ в Казанлък.

Според директора на Художествената галерия в Казанлък д-р Пламен Петров картината има трайни механични повреди и изисква специални условия за съхранение. През 2021 г. е извършена последната ѝ реставрация от Кристина Белева.

По случай 125 г. от рождението на Иван Милев през 2022 г. са осъществени първите две международни изложби с картини на художника в Рим и Виена, сред които е и „Ахинора“ (1925).

„Когато ме зърнеше някой, душата му се губеше в очите ми“

Всеки зрител, който съзерцава картината, потъва в бездънните зелени очи на Ахинора. Какво искат да му кажат те и коя е жената, която го гледа от картината? Една от хипотезите е, че прототип на образа е известната казанлъшка красавица Анна Орозова, жена на богатия розотърговец Александър Орозов. Други изследователи смятат, че съпругата на Иван Милев – оперната певица Екатерина Наумова, е вдъхновила художника да създаде Ахинора. Възможно е също така образът да е изцяло плод на богатата фантазия на младия и талантлив художник, който през краткия си живот се е увличал от приказки и легенди, свързани с българското минало.

Моят свят е приказан: всеки ден носи нови цветя, всяка нощ носи нови светове“, пише художникът в писмо до Анна Пашова. Декоративната пищност и орнаменталност, екзотичните детайли и стилизация са характерни както за тази картина, така и за портрета на Анна Каменова, експониран също в новото изложбено пространство в Казанлък.

„Пръсках усмивки като трендафил и сеех язви като тигрица, която са ранили звероловци“

Рисувайки „Ахинора“, Иван Милев явно е вдъхновен от това изречение в разказа на Райнов. Картината ни завладява с доминиращите бездънни-зелени очи и с устните (в лека усмивка), прикрити с тюл. Това придава загадъчност и мистериозност на образа. Прави впечатление и лъвът в долната част на творбата, орнаментите от българска шевица, множеството символи. „Сливането на „родно“ и „чуждо“ в българския сецесион се наблюдава и в две други картини на Иван Милев – „Ахинора“ от 1922 г. и „Ахинора“ от 1925 г. Стилистиката отново е декоративна и плоскостна, характерна за византийската традиция и европейския сецесион“, смята изкуствоведката Ива Бужашка.

„Оцелелите“

Така се нарича първата временна изложба, разположена във втората от залите на новооткрития музей „Ахинора“. Неин куратор е д-р Милен Алагенски. Тя включва седем творби от оцелялата след бомбардировките в София през 1944 г. колекция картини на семейство Маджарови – писателката Анна Каменова (Анна Маджарова-Стайнова) и юриста и дипломат проф. Петко Стайнов. Сред тях са две картини на Иван Милев – „Боянската църква“ и известният портрет на Анна Каменова от 1924 г., който е собственост на частен колекционер. Изложени са още две ранни платна на Дечко Узунов – „Селяни“ и портрет на Михаил Маджаров, двоен портрет на семейство Анна и Петко Стайнови от Генчо Стайнов, дамски портрет от неизвестен автор и портрет на Петко Стоянов Стайнов от Янко Атанасов.

Мария Захариева

Портрет на Анна Каменова. 1924 г.

Автопортрет. 1920 г.

Иван Милев е български художник и сценограф, представител на българския сецесион. Роден е на 19 февруари (3 март нов стил) 1897 г. в семейството на Милю Лалев. През 1916 г. по време на Първата световна война е зачислен в щаба на Въздухострелателната дружина като военен художник. На 18 ноември 1917 г. открива двудневна самостоятелна изложба

в Казанлък. Завършва гимназия през 1919 г., след което работи като учител в село Горски извор, Хасковско.

През 1920 г. е приет в Държавното художествено-индустриално училище (днес Национална художествена академия) в София. Прави самостоятелни изложби в Хасково, Габрово и София (в павилиона на Борисовата градина), както и в Стара Загора (в къщата на поета Иван Мирчев). Две години следва общия курс, а от 1922 до 1925 г. учи в Декоративния отдел при завършилия в Прага проф. Стефан Баджов. Сътрудничи на вестник „Червен смях“. Рисува кориците на редица книги на Едгар Алан По, Светослав Минков, Владимир Полянов, Ламар и др. През 1924 г.

заедно с Иван Пенков осъществява сценографията на „Тоз, който удря плесници“ от Леонид Андреев в Народния театър. През 1925 г. завършва Художествената академия със специалност „Декорация“.

Работи като илюстратор, автор на стенописи и като сценограф в Народния театър. С Васил Вичев участва в конкурса за паметника на връх Шипка. През пролетта на 1926 г. е приет в дружество „Родно изкуство“.

Първото представяне на Иван Милев извън България е през март 1926 г. по време на голямата българска художествена изложба в Обществения дом в Прага. Там е експонирана неговата картина „Мъглижкият манастир“ (триптих) от 1924 г.

На 19 юли 1925 г. Иван Милев сключва брак с оперната певица Екатерина Наумова. На 18 май 1926 г. се ражда дъщеря му Мария Милева. Същата година прави сценографията и костюмите на комедията „Влюбената“ в Народния театър.

Иван Милев умира на 25 януари 1927 г. На 27 февруари 1927 г. е организирана посмъртна изложба на художника в Тръпковата галерия в София.

Около 30 картини на художника изчезват безследно след смъртта му. Те са оставени на съхранение от семейството му в трезора на Търговска банка след бомбардировките в София и се предполага, че са продадени. Фотоси на по-голяма част от тях са запазени благодарение на монографията на Евдокия Петева-Филова за Иван Милев.

„Рациново признание“ за Пламен Тотев

Издателят Пламен Тотев е носител на македонската награда „Рациново признание“

Г-н Тотев, Вие сте първият българин, носител на македонската награда „Рациново признание“. Какво представлява тази литературна награда?

Изключително много ме изненада, защото знам, че това е най-голямата литературна награда в Република Северна Македония. Но не знаех, че може да бъде присъдена и на чужденец като почетно „Рациново признание“, което се присъжда за особени заслуги към македонската литература. По-късно разбрах, че са я получавали видни литературни специалисти и лингвисти като акад. проф. Виктор Фридман от САЩ, проф. Жарко Бошнякович от Сърбия и др. Мисля, че това е особено висока чест и за България, както и другото голямо македонско отличие за българин от 2010 г., но тогава за поезията – „Златен венец“ за Любомир Левчев от „Стружки вечери на поезията“.

„Рациново признание“ е най-старата македонска литературна награда и тази година бе дадена за 60-ти път – с нея се отличава най-добрата прозаична книга (роман или сборник с разкази), публикувана между двете издания на литературния фестивал „Рацинови срещи“. Той се провежда във Велес, родния град на основоположника на македонската литература Кочо Рацин – поет и участник в пар-

тизанското движение в Италианската окупационна зона, убит през 1943 г.

Сега наградата за най-добра книга получи Блаже Миневски, автор, на когото вече съм издал 3 книги в България. Наградената му книга е „Ако се родят някакви чувства“, разказваща за любовта на Гоце Делчев и Янка Каневче.

На официалното закриване на фестивала ми беше връчена почетната награда „Рациново признание“ – за приноса ми за изграждане на мостове между македонската литература и читателите в България чрез издаването на най-представителните автори от всички поколения на съвременната македонска литература.

Какви бяха коментарите, след като стана ясно, че тази година българин получава почетното „Рациново признание“?

Коментарите бяха изцяло положителни. Запознах се с много македонски писатели и поети, които вече бяха чували за мен и ме посрещаха с думите „Вие сте легенда в Македония“. Разбира се, приятно ми беше, но само ако го приемам в шеговит смисъл. Но да, сред литературните творци там съм известен.

Как се насочихте към издаването на македонски автори? Кои бяха най-значимите и интересни книги, които издадохте?

Бих казал, че стана случайно, или пък може да не е съвсем така... Сътрудници на издателството ме запознаха с македонския издател Нове Цветаноски. Той стана моят водач в света на съвременната македонска литература и бих казал, че е съвсем обективен – когато казва, че нещо е хубаво, то действително е хубаво; не спестява и оценките си в обратна посока. Затова, когато се роди идеята моя книга да излезе в Северна Македония, изборът ми беше неговото издателство – „Македоника литера“.

Нове направи много красиво издание на книгата ми „Животът на класиката“.

Истината е, че преди да започна да издавам толкова много македонски автори и книги, дори и да бяха

излизали такива книги в България, малко читатели ги бяха забелязвали. Но мисля, че успяхме да привлечем вниманието към македонските автори, които издаваме – с книгите им, със събития с тях не само в София, но и в страната. Имаме много добри контакти с библиотеките в България и чрез тях македонските ни книги и автори стигат до много читатели.

Откакто издавам и македонски автори, у нас се появили над 50 книги на писатели от различни поколения в тяхната литература – от доайени като Луан Старова, Оливера Николова, Ягода Михайловска-Георгиева, Владимир Плавевски и Горян Петревски до млади автори като Фросина Пармаковска, Давор Стояновски и Петър Андоновски, които печелят не само най-големите литературни награди в родината си, но и в Европа.

Особено много харесвам романа „Индиговият Бомбай“ на Ягода Михайловска-Георгиева – изключително въздействаща книга, която намери много почитатели и в България. Щастлив съм, че бях любимият издател на Луан Старова, автор, превеждан на много европейски езици. За съжаление, той почина преди година.

Разбира се, имам съмишленици в това да се представя в България македонска литература – преводачите Таня Попова, Мариян Петров и Димитър Христов, директорът на Македонския културен център Сашко Насев.

Какви са впечатленията Ви от съвременната македонска литература?

Хора, които не я познават, може да гледат със снизхождение на нея, но тези, които са прочели поне няколко книги от издадените от нас, знаят, че има таланти автори, които създават творчество на високо европейско ниво. Неслучайно ги превеждат на много европейски езици. Тези тенденции, които можем да видим и в българската литература, са видими и в македонската – залитане към по-елитарно писане, но и универсални четива с вечни теми и проблеми. На българските читатели допада това, че

припознават собственото си битие и емоции в македонски романи.

Вие издавате предимно европейски автори. Оправда ли се рискът, който поемате с тази издателска политика?

За разлика от повечето колеги издатели в България, които предпочитат сигурното – най-вече световни бестселъри, повечето от които идват от САЩ, аз предпочитам по-различните, непознатите литератури. На мен самия като читател те са ми интересни, в това има нещо откривателско – да откриваш нови имена и книги, които да стигат до българските читатели. Бях един от първите издатели, който се насочи към скандинавската литература, и днес съм един от водещите ѝ издатели в България. А автори като норвежеца Том Егеланд са сред популярните автори у нас. Издавал съм книги от почти всички европейски страни, в това число от Косово, Албания, Латвия, Чехия, Черна гора, Хърватия, Финландия, Босна, Гърция, Румъния, Нидерландия...

Особена страст ми е и литературата на Чехия. Заедно с близките ми приятели – преводачите Деница и Красимир Проданови, навлязохме дълбоко в съвременната чешка литература, като предложихме на българските читатели книги на най-известните и награждавани автори. Вече са десетки книги, а сред авторите са Бианка Белова, Иржи Хаичек, Петър Станчик и Галина Миклинова, Павел Шрут, Йозеф Панек, Франтишек Тихи, Тереза Боучкова, Анна Болава, Петра Хулова, Маркета Пилатова, Емил Хакъл, Павел Чех, Петра Соукупова, Марек Томан, Луцие Фаулерова, Мартин Вепенка, Марек Шинделка, Ян Балабан, Мартин Шмаус, Войтех Матоха... Няколко книги бяха преведени и от Васил Самоковлиев.

Как решихте да станете издател?

Да бъда издател беше детската ми мечта. От дете обикнах книгите.

След гимназията беше казармата и после университетът, специалност „Българска филология“. Още в първи курс направих първите си литературнокритически публикации във водещите литературни издания. След университета имах две прекрасни години като учител по български

Пламен Тотев с проф. Сашко Насев

език и литература в забележителната езикова гимназия в Ловеч, първата такава в страната.

После бях журналист и бях първият, който прокара в периодичния печат ревиютата и класациите за книги. Няколко години се занимавах с киноразпространение, но продължих да пиша за книги.

Създадох „Персей“ през 2004 г. с малък „капитал“, с който да започна – средствата от продажбата на учебното помагало за кандидат-гимназисти по български език и литература, което реално написах заради сина ми Стефан, когато кандидатстваше след 7. клас. Първият тираж се разпродаде за 1 седмица. Това е най-продаваното ми издание, което сега, 20 години по-късно, вероятно ще стигне стотилежден тираж. Вече имам учебни помагала от 5. до 12. клас.

Какви са бъдещите Ви планове?

Много нови книги. Аз съм от малкото издатели, които имат договори за издаване на книги за години напред, и проблемът е не какво, а кога и как да го издам. Предстоят нови книги на любимия ми Том Егеланд, качествени скандинавски трилъри, непревеждана досега световна класика, два италиански романа за Борджиите – „Императрицата“ и „В кръвта“... През септември, за Нощта на литературата, ще ни гостува големият македонски писател Венко Андоновски и ще представим забележителния му роман „Вещицата“. Предстоят и няколко чешки книги – на Ленка Бродецка, Мирженка Чехова, Тереза Боучкова, Павел Чех, Зузана Култанова и др.

Въпросите зададе
Мария Захариева

Пламен Тотев е собственик на издателствата „Персей“ и „Изида“, автор на книги с литературни изследвания, както и на учебни помагала по български език и литература, използвани от хиляди български деца, автор на текстове на популярни песни, председател на журитата на поетични конкурси. Роден е в гр. Ловеч. Член е на Съюза на българските писатели. Издателска къща „Персей“ е едно от най-активните български издателства и е носител на наградата „Златен лъв“ за издателска поредица с най-широк обществен отзвук (поредицата „Световна класика“). Пламен Тотев е удостоен с наградата за литературна критика „Боян Пенев“ и „Македонски книжовен Дедал“, а неотдавна получи най-голямата македонска литературна награда, която може да бъде присъдена на чужденец – почетната „Рациново признание“.

21 грама информация

Толкова тежала човешката душа – претегля я лекар на име Дънкан Макдугъл още в началото на миналия век. Публикува и научна статия през 1907 г. Мнозина оспорват резултатите от експеримента му, но така или иначе цифрата се е превърнала в нарицателно. Та за тези 21 грама се борим цял живот – да ги запазим за вечността. И пак тези 21 грама товарим как ли не в нашата епоха, пълним ги с информация и схващания, концепции и вярвания.

На кого да вярваме в нашата епоха?

Ерата е на информацията

За нея заговаря още писателят и футурист Алвин Тофлър. В самото начало на 80-те г. на миналия век той публикува знаменитата си книга „Третата вълна“. В нея описва преминаването на обществото ни към коренно нови условия на живот. В тях абсолютната тежест се пада на информацията. Именно информацията според Тофлър ще постави на кантар семейството, образователната система, самите принципи на медиите. В такова едно постиндустриално общество точно информацията ще създава и разпределя богатата.

Думите на Тофлър за информационната ера, която ни очаква, звучат сякаш написани именно за живота ни сега. Когато той разсъждава за бъдещето, интернет липсва, какво остава за мобилни телефони или социални мрежи. Но проблемите ни днес изглеждат очертани удивително точно от американския футуролог.

Информационната инфлация

Огромното количество информация, с което разполагаме днес, обаче носи със себе си проблеми, които са трудноразбираеми дори за самите нас. Ненапрасно социолозите заговориха за процес, който става все по-известен като **информационна инфлация**.

Чешкият специалист в тази област Войтех Беднарж я определя като „нарупване на факти, основаващи се на лични мнения и интерпретации, но не и на истината“. С други думи, колкото повече информация ни обгражда, толкова по-малка е стойността ѝ.

Процесите и в нашето, българско общество много ясно показват, че вървим в тази посока... Днес е направо невъзможно да говориш от позиция на познание или придобит професионален опит – например във вездесъщите социални мрежи. Камо ли пък да разчиташ, че си изградил уважение на базата на постигнат успех.

Сриване на авторитетите

Точен пример за информационна инфлация е да речем скорошният Международен „Букър“ на Георги Гос-

подинов – вълната от внимание към него бързо се разби на харесващи и... ненавиждащи.

„Наистина ли си мислите, че „Времеубежище“ е най-хубавият роман в света? – възкликва например колега на наградения Господинов от родната ни гилдия. – Я се поспрете малко и се засрамете. Страх ви е даже да си помислите такова нещо, след като му беше поднесена наградата „Букър“. Не ви ли светва под шапките, че всичко е нагласено и че такива награди се решават предварително по извънлитературни съображения и в съответствие с правилността и конюнктурата?“

Такива думи – без да анализираме съдържателността им, целят всъщност сриване на авторитетите. Същият този творец, който стои зад тях – за по-дискретно споменаваме името му с инициали, пише сам за себе си в своя интернет сайт: „**Н. М.** е един от най-известните и четени съвременни български поети“...

Думите са празни...

Това всъщност е драмата на нашата информационна епоха. Увеличаването на обема на изреченото драстично намалява стойността му. Нещо като

Има толкова много информация, а вярната е малко

широко обсъждания *фаст фууд* – или бърза храна. Калориите ѝ са празни. В нашия случай – думите са празни. Къпем се в безсмислие, но с времето става и по-лошо – давим се в излишна информация.

Мозъкът се задъхва

Има и друго... Самият човешки мозък не е подготвен да обработва толкова количество информация всеки ден. Той е претрупан и спира да се интересува от каквото и да е. Затова много често всевъзможните медийни канали се опитват да привлекат вниманието му чрез агресивни заглавия или съдържание, които създават усещането за нещо лошо...

Вземете например прогнозата за времето. В българското медийно пространство тя отдавна е изгубила характера си на сервисна и необходима, базираща се на научни сведения информация. С вдигането на температурите през лятото рубриката с прогнозата придобива апокалиптичен характер, като това е още една сигнална лампа, която привлича нашето внимание. Започваме да следим времето, сякаш става дума за сериал или дори реалити. Природните стихии се сдобиват с лице и име – все едно се материализират. Така научаваме всичко за горещата вълна, наречена *Цербер*, а щом той си отива, веднага го замества *Харон*... Така лошите новини се поглъщат от съзнанието ни, сякаш сами плуваме по *Стикс*, реката на мъртвите в царството на *Хадес*.

Дезинформацията цели да обърка представите ни

Информация и... липса на информация

Ако потърсите медийни анализи, ще видите, че повечето информация, до която имаме достъп, е всъщност интерпретация.

Тя отдавна е загубила връзка със своя източник. Всяка една медийна вихрушка залага на динамично предлагани теми, които вълнуват крайния потребител. Ако се върнете към тъжната драма на Дебора от Стара Загора, ще видите, че всъщност в по-голямата част от времето пред очите ни са попадали едни и същи факти, които в огромната си част просто са преписвани от профил на профил и от сайт на сайт. За това спомага и механизмът на социалните мрежи – например споделянията във Фейсбук, които ни отдалечават все повече от източника, вместо това нараства обемът на безпочвени или силно преувеличени твърдения.

Златната ера на манипулаторите

Разбира се, една такава среда дава на практика неограничени възмож-

Номерът е да не позволяваме да ни манипулират

ности за манипулаторите. За тях е характерно това, че използват само част от фактите – онези, които подкрепят тезата им, след което правят извода, от който се нуждаят. На практика, много от спорните послания на партийни лидери у нас – отново без да споменаваме имена, се изграждат, по-точно израждат, именно на този принцип.

Проблемът идва тогава, когато такъв тип манипулиране на информация е вече координирано и с нея се играе „на голямо“. Поражда се вълна, която може да помете каквото и да е – дори безспорен научен факт. Абсурдно изглежда през 2023 г. в родните социални мрежи да върви пропаганда например за това, че

Живее се всъщност и без новини

никой не е кацнал на Луната... но и на това сме свидетели.

Точно такъв тип манипулации съпровождат на практика всяка значима тема през последните години. Компасът се завърта дори в опасни посоки, като например Холокоста... И в този случай информацията се е превърнала в оръжие, което може да ни изправи пред непредвидими кризи.

Бремето на информацията

Така на практика тези 21 грама на душата натежават толкова с информация, че... я носим трудно в наше време. А и дяволът днес прелъстява своя Фауст не с друго, ами пак с информация. В резултат забравяме, че информираният човек е всъщност усъвършенстващият се човек – защото най-важното, което научаваме, идва от собствения ни житейски опит. На тази база градим принципи и критерии. Прочетеното само го обогатява, но тогава, когато в него има смисъл и съдържание. А в наше време информационните източници предлагат концепции и схеми, които отдалечават от истината. Рецептата срещу това е кратка – макар пътят да е дълъг...

Повярваме ли в човешкото в себе си, се изчистваме от натрупаните петна. А кантарът на душата отново сочи 21.

Красимир Проданов

80 години от загадъчната смърт на цар Борис III

Преди 80 години, на 28 август, две седмици след поредната си среща с Хитлер в Германия, в София умира българският цар Борис III. След кончината му започват да се прокрадват предположения, че е бил отровен. Веднага изниква въпросът: кой е имал интерес от физическото му премахване? Въпреки наличието на медицински експертиси, и до днес съществуват въпросителни около смъртта му.

брович (цит. по „Корона от тръни“). До 1924 г. Страшимир Добрович е шеф на Дворцовата канцелария, а след това съветник на царя.

Зад яростта на Хитлер се крият и други причини. Фюрерът се е опасявал, че българският владетел може да последва примера на своя тъст, италианският крал Виктор Емануил, който изиграва роля при свалянето от власт на Бенито Мусолини и се опитва да сключи сепаративен мир с антихитлеристката коалиция. Факт е, че българският монарх също е предприел тайни дипломатически сондажи с американски дипломати с цел излизане на страната от войната. По това време България е във война с Великобритания и САЩ.

След завръщането си в София царят изглежда необичайно блед и уморен. На следващия ден, 17 август, в Чамкория българският монарх се оплаква на брат си от парене и болка в лявата сърдечна област, а на моменти има проблем с дишането. На другия ден, вече в работния си кабинет в Двореца, царят се оплаква от болки в гърдите и рамото, предвестници на инфаркта, и даже изказва убеждението си, че страда от ангина пекторис. Малко по-късно, вече в личните си покои, той губи съзнание. Повикани са немският лекар д-р Рудолф Зайц от Берлин (дългогодишен лекар на царя), д-р Ханс Епингер от Виена и техни български колеги, които поставят диагноза: инфаркт. След като научава за болестта на брат си, настъпила броени дни след срещата му с Хитлер, княгиня Евдокия изказва предположение за отравяне от нацистите (цит. по „Корона от тръни“).

В късния следобед на 28 август 1943 г. цар Борис III умира. В смъртния акт, подписан от министър-председателя проф. Богдан Филов, нотариуса на Короната д-р Константин Партов и лекарите Стоян Киркович, Стефан Даскалов и Драгомир Александров, е записано, че смъртта е настъпила в резултат на запушване на лявата сърдечна артерия, двустранна пневмония, оток на белите дробове и на мозъка.

Един ден по-късно, в доклад до външния министър

Първата хипотеза е, че цар Борис III е бил отровен от немския канцлер Адолф Хитлер. Тя се базира на информацията за последната драматична среща между двамата на 14 и 15 август 1943 г. в главната квартира на фюрера, „Wolfsschanze“ („Бърлогата на вълка“), близо до градчето Растенбург в тогавашна Източна Пруссия (днешна Полша). По време на разговора Хитлер е настоявал България да изпрати военни дивизии в Северна Гърция, Албания и на Източния фронт, т. е. да обяви война на Съветския съюз.

И този път царят успява да удържи на натиска. „Хитлер побесня, когато му отказах за Русия. Крещящ като луд, той се нахвърли срещу мене и България с цял порой обвинения, нападки и закани. Ужас беше, но не му отстъпих в нищо. Той смяташе да ме сплши, вместо това спокойно му изложих положението ни, казаха си, каквото имах да му кажа, ясно и недвусмислено, т. е. че съм решил ние да тръгнем по свои собствени пътища. Сега съм с развързани ръце. Спасих ви, даже аз да заплатя за това“, споделя цар Борис III непосредствено след завръщането си в София пред един от своите най-доверени хора, Страшимир До-

Среща на Цар Борис III с Хитлер

Съветският посланик в България Александр Андреевич Лаврищев със съпругата си и със секретаря на легацията на влизане в катедралата „Св. Александър Невски“ за опелото на Цар Борис III

Делегацията на Турската република за опелото на Цар Борис III, 5 септември 1943 г.

Йоахим фон Рибентроп немският пълномощен министър в София Адолф Бекерле съобщава, че немските лекари не изключват като причина за смъртта отравяне поради появилите се странни белези и посмъртни петна по тялото. Х. Епингер даже е още по-конкретен: става дума за змийска отрова.

През септември с. г. самият фюрер приема версията на Гьобелс, че вина за отравянето на царя имала сестрата на царица Йоанна, принцеса Мафалда, която, по негови твърдения, няколко месеца гостувала на българското царско семейство. Това обвинение вероятно е продиктувано от капитулацията на Италия в началото на септември и в яростта си Хитлер търси начин да отмъсти на италианското кралско семейство (цит. по „Цар Борис III. Дворецът и тайният кабинет“).

Царица Йоанна е убедена, че смъртта на царя не е естествена. А княгиня Евдокия смята, че между последната среща на брат ѝ с Хитлер на 14 – 15 август 1943 г. и причината за смъртта му има пряка връзка.

Съвременният германски политолог проф. Щепан Апелиус отхвърля тезата за „нацистката връзка“ със следния аргумент: „Защо им е трябвало на нацистите да отравят Борис, когато Хитлер просто е могъл да го задържи в плен в Германия. Могло е той да бъде интерниран, точно както са постъпили с унгарския престолонаследник Хорти. Но да се създаде още повече нестабилност на Балканите не е било немски интерес. Ужасно трудно е да се отговори дали това е заговор от собствените редици, тоест с български участници, или фактически някоя от съюзническите държави е стояла зад това“.

В интервю пред български журналисти Мария Луиза

„Късно предишната нощ ние бяхме готови да съобщим, че цар Борис III се е завърнал обратно в София след визитата при Фюрера. Вече имаме възможност да кажем истината, че царят имаше сериозна атака и само с големи мъчнотии и с усилията на личните лекари на Адолф Хитлер бе осигурено връщането на царя в София. Очаква се след преминаването на кризата той да отиде в някой добре познат лечебен курорт, например Сен Мориц. (ЦДИА, ф. 178, оп. 5, а. е. 342, л. 247). Радио „Нова Европа“, радиото на Третия райх, вечерна емисия, 27

август 1943 година, 20:15 – 20:30 часа.

Проф. Георги Георгиев пише в „Последните 365 дни на българската буржоазия“, че „съобщението е изключително ценно, тъй като в него се съдържа информация, и то от германски източник, по въпроси, които не са разглеждани, като тежката криза, която монархът получава още в Главната квартира, по време на официално премълчавана среща с Хитлер“.

„Моето дълбоко убеждение е следното: Борис, моят съпруг, не умря от естествена смърт. Неговият край по

разказва за срещата си с проф. Рудолф Зайц, ръководител на кардиологична клиника към Берлинския медицински факултет. В отговор на разпространяваната версия, че по време на полета към София царят вдисал отрова чрез кислородна маска, той заявява: няма такава отрова, вдисана заедно с кислород, която да подейства чак след две седмици. Тя приема версията за отравянето на баща си, но обвинява за това Съветския съюз, който е имал интерес от премахването на силна личност като него.

„Една година по-късно те (болшевиките) бяха тука с мощта, разбира се, на нашите комунисти, които веднага пристигнаха от Москва. Кой друг? Съветското посолство беше стена до стена до двореца [...] Баща ми се разхождаше без охрана, ядеше си сам, изобщо не го беше страх от нищо“.

Тялото на покойния цар е погребано в Рилския манастир. През 1946 г. по нареждане на комунистическата власт тленните останки са препогребани в двореца Врана, а през 1951 г. параклисът и гробът са разрушени. През 1991 г. група български учени успяват да намерят стъкленицата със сърцето на царя. В резултат на направените изследвания те са категорични, че става дума за изключително тежък инфаркт. Цар Борис III е починал от естествена смърт, в един изключително тежък период за него и страната. Постоянният натиск, на който е бил подложен от страна на Хитлер, мисълта за поредната национална катастрофа, за бъдещото на България, със сигурност са оказали своето въздействие върху неговата психика, емоционално състояние и здраве.

д-р Красимира Мархалева

един или друг начин бе престъпно предизвикан“. Царица Йоанна

„Може би е имало някакъв заговор или интерес да се елиминира цар Борис като много опитен политик, който явно е търсел да спаси България от последиците на Втората световна война... може би пък и аналогията с Италия, която в даден момент се превръща в съюзник, да е притеснила дадени среди в Берлин, това също е един съвсем нормален довод, но няма доказателство...“ Симеон II Сакскобургготски

200 години от рождението на българския възрожденец Найден Геров

„Той имаше особена дарба да вдъхва всекиму любов към всичко, що е българско, гдето отидохме неговите ученици, все огън за свобода пръскахме“.
Христо Г. Данов

Найден Геров отдавна е заслужил мястото си в пантеона на българските народни будители. Безспорни са неговите заслуги за развитието на българската просвета, култура и църковна независимост. Той остава в паметта на поколения българи като учител, поет, общественик, дипломат, защитник на българщината и не на последно място, като основоположник на българското езиковедство чрез своя капитален труд – многотомния български тълковен речник.

Найден Геров

Детство и образование

Найден Геров се ражда на 23 февруари 1823 г. в Копривщица в многолюдното семейство на местния учител хаджи Геро Добревич Мушек (прототип на Хаджи Генчо от повестта на Любен Каравелов „Българи от старо време“). Родът му е един от най-старите, образованите и уважаваните в града.

Найден получава начално образование при баща си и Неофит Рилски, известно време учи в гръцко училище в Пловдив. През 1839 г. Н. Рилски го изпраща в Русия да продължи образованието си с препоръчително писмо до представителите на Одеската българска колония Васил Априлов и Никола Палаузов. Младият Найден завършва гимназия в Русия и постъпва в Стопанския отдел на известния Ришельовски лицей (бъдещия Новорусийски университет) в Одеса, където усвоява административни, финансови и стопански науки. Така той се оказва един от първите българи, завършили висше образование в чужбина. Преди да напусне Русия, Н.

Геров получава руско поданство, за да си осигури надеждна защита в случай на неприятности от страна на недоброжелатели.

Учителят Найден Геров

След завършване на лицей Н. Геров иска да замине за Виена, за да продължи образованието си, но не успява да получи финансова помощ. Тогава решава да се върне в родната Копривщица, където се посвещава на учителската професия. Неговата амбиция е да създаде нов тип българско училище, което да дава много по-солидни знания от взаимното, а отделните предмети да се преподават от специалисти в съответната област. През 1846 г. Найден Геров полага основите на първото класно училище в родния си град, въвеждайки нови предмети: български език, математика, обща и българска история, естествена история, география, търговски познания, краснопис и гимнастика. Последният предмет предизвиква острата реакция на редица влиятелни гърци, които наклеветяват Н. Геров в Цариград, че учи децата на военно изкуство. Младият български учител се спасява от неприятности благодарение на свои влиятелни приятели, които обясняват пред турските власти, че техният сънародник действа в унисон с плановете на Високата порта да модернизира империята, създавайки училище по западноевропейски образец.

Найден Геров иска да модернизира българското образование чрез въвеждане на нови учебници. През 1849 г. той заминава за Белград, където издава първия български учебник по физика. На него дължим въвеждането в употреба на редица термини като „налягане“, „съпротивление“, „движе-

ние“, „равновесие“, „скачени съдове“.

Амбицията му е да положи основите на централно българско училище, в което преподаването да се ръководи по модерна програма. Неслучайно решава да го създаде в Пловдив, който по това време се смята за една от крепостите на гърцизма. Заедно с местните родолюбиви и заможни българи Н. Геров си поставя за цел да го превърне в средище на българската просвета и култура. Благодарение на усилията му градът, известен тогава под името Филибе, се преименува на Пловдив. Именно по негова инициатива празникът на Солунските братя се чества за пръв път там на 11 (24) май 1851 г. Оттогава 24 май се превръща в училищен празник.

През 1850 г. в града е построено българско класно училище на мястото, подарено от богатата фамилия Чалъковци. По идея на Н. Геров, който е назначен за негов пръв директор и главен учител, то е наречено „Св. св. Кирил и Методий“ и открито през октомври 1850 г. Първоначално в училището се записват 30 българчета от Пловдив, Панагюрище, Карлово и Копривщица.

На проведения през юли 1851 г. първи годишен изпит в присъствието на гръцкия пловдивски митрополит и на местните българи и гърци неговите ученици показват впечатляващи знания. За този забележителен триумф на българщината над гърцизма разказва самият Найден Геров: „След изпита гърците си отидоха като попарени, те се изпокараха и промениха учителите си, а моите ученици и нашите българи тържествуваха. Тоя ден е най-радостният в живота ми и въодушевляването, което добих тогава, и до края на живота ми няма да отслабне. За всички

ките трудове и лишения той ден бях стократно възнаградени. Такива дни не се повтарят в живота на човека!“

Успехът на учениците в Пловдивското класно училище става известен. Броят на класовете нараства на четири класа, в него наред с турски и гръцки, се изучава и френски език. Въведени са предмети, каквито дотогава не се преподават в нито едно българско училище: философия, антропология, физиология, физика, геометрия.

Найден Геров – руски вицеконсул в Пловдив

След избухването на Кримската война през 1853 г. Найден Геров, в качеството си на руски поданик, е принуден да напусне Пловдив и заминава за Русия. След края на войната, през 1857 г., той е изпратен от руското правителство в Пловдив като руски вицеконсул. Дипломатическият пост му осигурява надеждна защита срещу неприятности от страна на турци и гърци.

Найден Геров използва своята близост с руските правителствени среди, за да осигури руска финансова помощ за български училища, читалища и общини, издейства руски стипендии на редица будни младежи, на които впоследствие намира работа като учители. Той полага усилия да спре сръбската, протестантската и католическата пропаганда в Македония.

Найден Геров не остава настрана от борбата на българите за самостоятелна българска църква. В случая той

се оказва в много деликатно положение, защото трябва да провежда руската политика, която е в разрез с българските национални интереси. Въпреки това, прави всичко възможно да защитава българската кауза пред руските дипломати в Истанбул. Смята се, че промяната на руската политика в полза на българите е именно плод на неговите усилия.

По време на Априлското въстание той се укрива в руската легация в Истанбул, защото турците го обявяват за един от подбудителите на въстанието. В началото на Руско-турската война (1877 – 1878) Найден Геров е назначен за първия български губернатор в първия освободен от руските войски град Свищов. След подписването на Берлинския договор той се завръща в Пловдив, където до края на живота си се посвещава на своята любима дейност – научната работа.

Книжовникът Найден Геров

Без съмнение, за Найден Геров книжовната дейност и най-вече езиковедските изследвания са „любовта на живота му“. Още като студент в Русия, през 1845 г., той отпечатва български народни песни и сборник с български пословици, които е събирал сред българската общност в Русия. Същата година издава и първото си литературно произведение, поемата „Стоян и Рада“, с което поставя началото на новата българска поезия.

Найден Геров посвещава най-много време на своите езиковедски зани-

мания. По време на Кримската война (1853 – 1856) живее в Русия, където подготвя „сборник с български думи“. Н. Геров го изпраща на руския учен Измаил Срезневски с молба да прецени научните достойнства на материала. Благодарение на съдействието на руския учен през 1857 г. Руската академия на науките финансира издаването на „Българския речник“ в Санкт Петербург като приложение на „Известия на императорската академия на науките“. Още същата година българският възрожденец Сава Филаретов, също руски възпитаник, помества обширна статия за излезлия речник в „Цариградски вестник“.

Отпечатването на „Български речник“ е само първата стъпка при подготовката на неговия най-значим труд, „делото на живота му“ – „Речник на българския език“. На неговото изготвяне той посвещава 50 години от живота си (1845 – 1895), влага много търпение и енергия. През 80-те години той привлича за свой помощник своя племенник Тодор Панчев (учител по професия), с когото няколко години обикалят българските земи, за да събират думи от местните български говори.

През 90-те години Н. Геров се заема с подреждането на събрания колосален материал. Речникът включва 2700 страници със 78 620 думи, 5975 откъси от народни песни, 4300 идиома и 15 000 пословици. С финансовата помощ на българското правителство Найден Геров успява да отпечата първите три тома. През 1898 г., поради тежко заболяване, делото му продължава Тодор Панчев, който издава останалите два тома след смъртта на вуйчо си през 1900 г. За качествата на речника „говори“ фактът, че по-голяма част от тиража е изкупена от европейски учени. Наред с критичните отзиви (на Марин Дринов, Александър Теодоров-Балан и др.), в България се появяват и възторжени, като този на народния поет Иван Вазов през 1908 г.: „Какъв неиерпаем източник от богатства на езика ни! Каква чудесна сбирка от дивни, благозвучни, сладки думи [...]. Гордост за нас е да имаме такъв богат език!“

д-р Красимира Мархалева
по материали от
Славянската библиотека

Снимки: Уикипедия

Паметник на Найден Геров пред родната му къща в Копривщица

Чешки творци зарадваха български деца

Чешките автори се срещнаха със стотици наши деца

В началото на юни в България ни гостува необикновен тандем –

една от най-известните илюстраторки на детски книги в Чехия Галина Миклинова заедно с един от най-оригиналните писатели – Петър Станчик. Двамата имаха мисия в България – да представят на родните деца своята книга „Н₂O и тайната водна мисия“. През последните години тя е една от най-четените и в Чехия, като вече се сдоби с няколко продължения. Имаше и черешка на тортата – по случай посещението на Галина, на български излезе и последната част на „Чифтоядците“, която добре познават вече и българските деца.

Началото беше интересно

В неделната вечер, веднага след пристигането, Петър Станчик ни разказа как навремето дошъл в България с дядо си. Само дете в ония години били заредили добре багажника на своята школа с консерви и така изкарвали цялата почивка край Златни пясъци. Така че Петър до днес се чувства ошетен, че тогава не опитал българската кухня.

Разбира се, пробвахме да оправим веднага нещата. Честно казано, чешкият писател се изказа възможно най-ласкаво не просто за храната, но дори и за родната бира – нещо, което и ние не сме очаквали... „Изненадващо добра“, така я оцени той и се впусна да ни обяснява защо „Старопрамен“ и „Старобърно“ са от лоши по-лоши... А Петър Станчик е

капацитет в това отношение, сред книгите, които е създал, е и *Praha ožralá* – нещо като „Фиркана Прага“, написана в съавторство с друг голям капацитет, литературния критик и писател Радим Копач.

Мисията на Петър и Галина у нас обаче беше безалкохолна

Срещите с тях предвиждаха сред публиката да присъстват най-вече деца. Стартът беше повече от летящ. Двамата чешки автори се включиха още в първия ден на *Литературния фестивал за деца и младежи*. Събитието предизвика интерес и направо... истерия. В откритото пространство пред НДК се бяха събрали сигурно стотина деца, ентузиазирани от идеята да направят своя собствена... подводница.

Точно подводниците играят ключова роля в детския роман. Защото главният герой някак успява да изобрети уред, наречен умалител, от сешоара на майка си. А после си прари и подводница, с която да пътува заедно с приятелчетата си из пражкия водопровод. Книгата е и забавна, и пълна с полезна информация. А илюстрациите са великолепни!

Изработката на подводници пред НДК обаче беше на ръба на корабкрушение, тъй като материалите за подводниците се разграбиха моментално. Тъй като децата бяха наистина много, Галина и Петър се видяха в чудо как да организират конструкторските работи. Но все пак разделихме

малчуганите на малки групи и започнахме сглобяването на подводници. Хубавото е, че Галина използва почти изцяло рециклирани материали за своите работилници, като така и децата се учат колко забавни неща могат да се направят например от няколко капачки, половин лист и две телчета.

Стотици български деца си направиха подводница

Горе-долу по същия начин протече и срещата на чешките творци в СУ „Индира Ганди“ в София. Препълнената актова зала вибрираше като подводница на дъното на Черно море, децата майсторски сглобяваха, а където се наложи помощ, Галина взимаше нещата в своите ръце. Както самата тя каза, „най-хубавият момент на тези работилници е онзи, когато изведнъж видим децата с готови подводници. Тогава знам, че сме се справили“.

Имаше и трето представяне – вече в Чешкия център, като там си казахме и много неща за книгата, а децата сглобиха подводниците повече от сръчно. После дойде ред на големия преход – от столицата към морето. Гостите ни искаха да се насладят и на Черноморието. Е, изненадаха се от някои неща, като например защо на автогарата в Стара Загора вместо да съобщават по уредбата кой автобус къде пътува, крещат с все сили същата информация устно край самите сектори. Или пък как така в разпосането пише, че автобусът за Варна тръгва от Несебър в 10:30, а той потегля на практика половин час по-рано. Разкопаните преди местните избори бургаски улици набързо сравниха с Бронкс, а разочарованието от затворените кални бани – пак там, бързо потушиха с посещение на поморийските. Добавихме и юнско слънце, та да запомнят с добро България, само дете накрая престоят на варненското летище малко поразвали впечатлението... Закъснения и изпуснати полети докараха нещата дотам, че Галина и Петър се прибраха до своята Прага за... 35 часа, но нали са творци, нищо чудно по самолетните гейтове да им е хрумнала идея и за нова книга!

Красимир Проданов

Слънчева храна

Щастието винаги означава надежда

Лошите мисли по правило само вгорчават нещата. Правят ги още по-лоши...

Да удържим в себе си светла представа за всичко определено изисква и много духовни сили! Но пък това е начинът да се справим с всяка неприятност.

Умението ни да възприемаме обстоятелствата откъм добрата им страна е способно да промени много неща в живота. Самите ние се превръщаме по този начин в основна движеща сила на всичко, което се случва. И изковаваме своя успех. Със силата на постоянството и любовта.

Всеки носи нещо в живота ни

Минава време, преди да го открием... понякога твърде много време.

И се сещаме за старото правило, че нищо не се появява случайно в дните ни. Всичко има някаква роля в тях, някаква функция, която да ни помогне и ние да направим крачка напред.

Затова е хубаво да сме благодар-

ни за обстоятелствата, с които ни сблъсква животът. Да имаме винаги силата да кажем „благодаря“.

Гората говори сега на много гласове

На всичко отгоре е по-прохладна. Колкото по-малко е влиянието на хората, толкова по-естествени са условията на живот. Толкова по-различно е от нагорещения и обеззелен град.

Има проучвания, според които три часа в гора понижават нивото на стрес до пренебрежими стойности.

Става и нещо друго – синхронизираме се с дневния режим. С други думи, като мръкне, сме по-склонни да си легнем и да спим до сутринта.

Но има и още един ефект от гората – вече невидим... Разходката в нея се отпечатва в нас и обогатява въображението ни. Отключват се творческите ни способности. А точно те са показател за едно... Че още изпитваме радост от живота.

Нашият покой се предава на другите

Важи обаче и обратното – безпокойството бързо напуска собствените ни предели и е способно да обсеби хората, с които общуваме. Така обаче нарастват страхът и несигурността покрай нас, които в крайна сметка отслабват всички ни.

Хубаво е да се стремим към мира – към това да създаваме мир... Искане се обаче и вътрешна сила, и воля, та да го сторим.

Може да започнем с нещо малко, например усмивка или поздрав. Умението да замълчим също е безценно... Трудно се постига в наше време, но си заслужава. Така мирът, който носим, бързо се превръща във врата към любовта.

Красимир Проданов

Накратко

България е на 13-то място за 2023 г. в класацията на базираната в Лондон частна консултантска фирма „Хенли и партньори“ (Henley & Partners) за най-привлекателните паспорти в света.

Според световната класация „Паспортен индекс на Хенли“, който се основава на специално предоставени данни от Международната асоциация за въздушен транспорт (IATA), за третото тримесечие на 2023 година, притежателите на български паспорт в момента имат безвизов достъп до 176 страни в света наред с гражданите на Княжество Монако и Румъния. През 2022 г. България е била на 17-то място с безвизов достъп до 173 страни в света заедно с Хърватия.

На първо място се нарежда Сингапур с безвизов достъп до 192 страни.

Следват паспортите на Германия, Италия и Испания, които се нареждат на второ място с достъп до 190 държави. Притежателите на паспорти на Австрия, Финландия, Франция, Япония, Люксембург, Южна Корея и Швеция имат безвизов достъп до 189 страни.

Великобритания е на 4-то място в световната класация с безвизов достъп до 188 държави, Канада е на седмо с достъп до 185 страни, а САЩ заемат осмо място с безвизов достъп до 184 държави. (Източник: „Дневник“)

Българският посланик във Великобритания Марин Райков защити ролята на цар Борис Трети за спасяването на българските евреи по време на Втората световна война, съобщи БТА. Посланик Райков публикува във в. „Таймс“ отговор на материал на историка Колин Шиндлър, който отрича в статия във в. „Таймс“ ролята на цар Борис за спасяването на българските евреи. Поводът е постановката „Краткият живот и мистериозната смърт на Борис III, цар на българите“, подготвяна от английската театрална труппа „Аут ъф дъ форест“ (Out of the forest). Пиесата е написана от Джоузеф Кълън по книгата на Стефан Груев „Корона от тръни“ и е представена в

българското посолство в Лондон. „Макар и несъмнено с добри намерения, това е история, която е пренаписана, за да се създаде мит“, твърди Колин Шиндлър. (Източник: БТА)

Продуктите „Българско кисело мляко“ и „Българско бяло саламурено сирене“ вече са в европейския Регистър на защитените наименования за произход (ЗНП) и защитените географски указания (ЗГУ). Инициативата за регистрация на двете наименования е на групата производители Сдружение „Български традиционни млечни продукти“. Наименованията „Българско кисело мляко“ и „Българско бяло саламурено сирене“ съдържат името на държава-

та, като първият регистриран български продукт, в който е включено името на държавата в наименованието му, е „Българско розово масло“. Първото българско защитено наименование за произход, вписано в Европейския регистър, е ЗНП „Странджански манов мед“ / „Манов мед от Странджа“. (Източник: Министерски съвет)

Според официалните данни на европейската статистическа служба Евростат 861 054 български граждани са живели през 2022 г. в други страни на ЕС. Най-голям е броят на българите в Германия – 390 021 души, на второ място е Испания със 116 843 българи, на трето е Гърция с 69 550. На четвърто място е Италия с 49 205, на пето – Нидерландия с 47 699, на шесто – Белгия с 45 187, на седмо – Австрия с 35 879, на осмо – Франция с 27 695, на девето – Швейцария с 13 354, на десето – Дания с 12 427.

Силвия Аздреева успешно изкачи най-опасния връх в света – К2, на 28 юли с помощта на шерпи (местните жители, които помагат на катерачите) и изкуствен кислород. Така тя стана първата българка, изкачила втория най-висок и най-опасен връх в света – К2 (8611 м). Българската алпинистка посвети постижението си на жените. Тя благодари на Фондация Българска памет и специално на д-р Милен Врабевски за подкрепата при подготовката и провеждането на експедиция К2. Тя е и първата българка, направила последователно изкачване на най-високия връх Еверест (8848,86 м) и четвъртия по височина Лхотце (8516 м) – за 27 часа.

Имало едно време един приказен замък...

Замъкът в Равадиново, наречен „Влюбен във вятъра“, буди противоречиви реакции. За някои от посетителите той е красиво, вълшебно място, осъществена приказна мечта, за други – апотеоз на мутробарока, бутафорна и кичозна еkleктика (б. ред).

Замъкът в Равадиново

Ако искате да се озовете, макар и само за един ден, в света на средновековните рицари, принцове и принцеси, тази възможност ви предлага замъкът край сополското село Равадиново, носещ романтичното име „Влюбен във вятъра“. Влизането в него е като в приказките. На входа ще ви посрещне рицар, с когото ще си направите снимка за спомен.

Замъкът „Влюбен във вятъра“ много напомня на замъците от приказките за далечни кралства с красиви принцеси, смели принцове и рицари, спомен от нашите детски години. Може би затова главният строител и собственик на замъка, бизнесменът Георги Тумпалов шеговито твърди, че е построен в „приказно вълшебен“ стил. Както се твърди, Георги Тумпалов е искал по този начин да осъществи своята детска мечта.

Всичко започва през далечната 1996 г. В продължение на 6 години собственикът, неговото семейство и местни работници събират от Странджа планина 20 000 тона мраморизиран варовик, който служи за изграждане на основите. Според експертното мнение на учени от БАН, мраморизираният варовик съдържа микродиаманти и именно на това се дължи промяната на цвета на замъка през различните части на денонощието. Казват, че през нощта той изглеж-

да още по-романтичен благодарение на своите светещи кули.

Замъкът разполага с винарна, конна база с коне за езда, зоокът, параклис, два музея – на порцелана и на старинните географски карти. През 2016 г. в парковия комплекс е построено умалено копие на известния римски фонтан „Ди Треви“. Миналата година тук беше открит паметник на американския журналист Джанюарис Макгахан, защитник на българите по време на Априлското въстание.

„Влюбен във вятъра“ е разположен сред великолепен и отлично поддържан парк с над 3000 вида цветя, растения и екзотични дървета, езерца, фонтани, арки, бронзови и мраморни скулптури, живописни мостчета,

кътчета за уединение. Мястото е идеално както за деца, които все още живеят в света на приказките, така и за любителите на средновековните замъци, романтиката, красивата природа, естетиката, спокойствието и уединението през горещите летни месеци.

Разходката из живописните градини с разнообразна флора, от които лъха изящество, може да зареди човек с положителни емоции. Може да се полюбувате на красивите пауни, които се разхождат гордо из една от градините, да пояздите кон или да си направите снимки, облечена като принцеса от приказките. По този повод, една любопитна подробност – пред десет години замъкът беше оценен от холивудските кинодейци и послужи за декор при заснемане на филма „Спящата красавица“.

През последните няколко години замъкът се превърна в една от най-големите български атракции и привлече множество български и чуждестранни туристи. През 2018 г. Министерството на туризма на България го обяви за туристическа дестинация номер едно. Красивият дворецов комплекс участва и в поредица международни туристически изложения, където привлече вниманието на специалистите и на няколко пъти печели награди.

д-р Красимира Мархалева

Фонтанът на желанията

Доц. д-р Петя Бъркалова

(16.03.1956 – 12.06.2023)

На 12 юни ни напусна внезапно доц. д-р Петя Бъркалова. Тя беше лектор по български език в Карловия университет от 2002 до 2006 г. Петя живееше с проблемите на студентите си, умееше да ги привлича за различни каузи.

Сдружение „Възраждане“ осъществи с нейната подкрепа и с помощта на Георги Бечев два големи концерта в Прага – „Хипноза по балкански“ (2005 г.) и „Магическата мозайка

на българския фолклор“ (2006 г.), в които участваха Иво Папазов, Стоян Янкулов, Петър Ралчев и Георги Янев.

Нейна беше идеята да се представят млади чешки българисти на страниците на списание „Българи“, която продължаваме и до днес, макар и под друга форма.

Спомням си как Петя с гордост ми показваше свидетелството на прабаба си Магдалена Ташева, ученичка от II клас в Девическата гимназия в Пловдив през 1883/84 учебна година, подписано от Карел Шкорпил и Иван Мърквичка.

Не мога да забравя и многобройните сбирки с нейни студенти в кафенето „Хани Бани“ и общата ни среща с Георги Господинов в Карловия университет.

Светъл небесен път, Петя!

Мария Захариева

Доц. Петя Бъркалова е родена през 1956 г. в с. Поповица, Пловдив. През 1979 г. завършва славянска филология (бохемистика), след което постъпва на работа в Катедрата по български език на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Преподава синтаксис и история на новобългарския книжовен език. От 1992 г. е доктор по филология. В периода 1993 – 1995 г. е ръководител на Катедрата по български език. Дълги години е зам.-декан по учебната работа във Филологическия факултет на Пловдивския университет, а от 2000 г. е доцент. В периода 2002 – 2006 г. е лектор във Философския факултет на Карловия университет, Прага. През 2018 и 2019 г. е лектор в Болонския университет – Кампус Форли. Автор е на книги за българския синтаксис. През май 2023 г. излиза последната ѝ книга „Българската синтактична традиция и пътят на синтактичния елемент на граматическото знание“.

Снимка: архив на Петя Бъркалова

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 240 Kč. Почтенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти: Vazraždane Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 Тел.: +420 777 196 322 bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu Facebook: Bulgari Vazraždane

брой 4/2023

Bulgari

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“, „Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

MINISTERSTVO
KULTURY

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархалева, Красимир Проданов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Пламен Тотев, Даниела Горчева, д-р Димана Иванова, Златна Костова, Здравка Славова, Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Асен Милчев, Георги Георгиев, Диляна Анастасова, Раиса Андонова-Шурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 21, брой 4/2023

e-mail: bulgari@atlas.cz

www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въведени в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice

Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 4/2023

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

221 419 838, 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XXI

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 4/2023

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3

120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazraždane

„На мегдана на другата България“ – Прага 2023

Голямото хоро на Вацлавския площад

„На мегдана на другата България“ – Прага 2023
„Розбер в Долината на розите“

